

LABAYEN ANDONI

Txiki

EUSKAL-EGUNA

IRU EKITALDITAN ANTZERKIA

1930'n DONOSTIKO ANTZERKI-BATZALDIAN

:—: LENENGO SARIA IRABAZIA. :—:

H- 3532+

R- 42308

R 64

ATV

18.032

EUSKAL-EGUNA

IRU EKITALDITAN
ANTZERKIA

(1930'n Donostiko antzer-
ki-batzaldian lenengo saria
- - - irabazia). - - -

LABAYEN ANDONI.

Tolosa'n I. Lopez Mendizabal'enean
1931.

Zin Kanegi'tas Joseba
iburte yagoari
Ezileak

OPARIA

"Aritzimuño'tar Joseba", txikitandiko
adiskide maitea, nere lenengo euskal-
-lantxoak ontzat artu zituanari: esker
onez. "Aitzol" idazle aundi bezin, lan-
gile bizkor ta euskaltzale gartsuari:
- - - ordain antzean... - - -

ATARI - JARDUNA

Ume beña du «Ayanbe» antzerkigiñe saiatuak: beña ta, agian, mardulena. Bejondeikela, adiskide.

«Euskal-Eguna»...

Amaika oroitzapen gazi-gozo astindu dizkit gogoan antzerki bizkor ori irakurtzeak! Euskozaleentzat etoñi baitziran zazpi bei makal, leenetan bazirudigun ezin-urtuzko odei-sabelean geundela ta etzitekela geiago guretzat eguzkiaren dirdai bizigafirik. Guzía eragozpen, guzia oztasun, guzia etsi-bear ituna zan, ta neke-nekea ta adorerik eza.

Joan leenengo beña, igaro bigafena; iru-bat-lauek aldegin—zein baño zein zitalagoak, zein baño zein idorberiagoak, zein baño zein ezur-nabariagoak—eta asi ziran oñaatik uñengoak gizentxeago agertzen. Bere exkaxean ere, bazirudian saiets-ezur-larteak betexeago zituztela. Agian, ez berak mardulagoak izanda, baizikan gu lauso-arintzen asiak gññalako.

Mutriku'ko, Elgoibar'ko ta Añasate'ko euskozale apalak, badute besteongandik zer-artzekoa. Aiek etziran ikasiak, aiek etziran aundiak; aiek «eñi» ziran, eñi xee; biotza, orde, bizkoña izaki ta etsi ez naiekoa. Munduaren añaan beren buruak ezagugafi batez nabarbendu nai-izan ba'litute, auxe zuteken egokiena: «Ez-etsiko»

Bejondeiela!... Zenbaitek uste baño zirika biziagoa artu zun besteon euskozaletasun txepelduak aien baikortasun akuñuarengandik. Giro otzaren eta goikoen ezin-ikusí ta zital-agintearen gañetik, edo azpitik, edo tartetik, arkitu zuten aiek euskal-gurdia nola berbideratua; ta jai aien bitartez asi gññan antziñako gogakideak arpegia elkar-beñikusten ta odola elkar-berotzen. Irizar'etik Iribefi'rako bidea, «Ayanbe» nerea, ordun lanbropean zuritzen asi zalako zalan-tza diat.

Añasate'koaren otsak berbiztu nindun ni beñipein. Añezkeroko euskal-egunetan egotzi zitzaidan zeregññik aski. Argatik, «Ayanbe»ren lana irakurbetezkeak diñ iduri zaafez orolmena.

* *

Euskal-eguna...

Goizean goizetik eguzki. Eña, zazpiretako mezetan, Jauna artuz ta Aita Agiñe'ren itzaldi mamia entzunez. Kalez-kale ñuntuna. Bultziak, goitik eta beetik, arotz-mordoak jaulkiz. Zenbat «Txorlero», zenbat «Akuñu» aien artean.

—Kaxo, «Zera»!

—Bizi aiz, «Olako»?

—Ieeeuppp! Bagerala?

Euskal idazleak.... Guziek izenordea bai. Ta nolako arotasunez esaten zizuten, ezagun-beñikoak egiterakoan: «Ni «Alako» nazu?»

Izenorde ezpaita izengoiti. Izengoitia, ezizena, ñork jafia dezu, ta bear ba-da iribide gaiztoz; izenordea, beñiz, norberak, eta ez izena ukatzekoan, jantzia gotzekoan baizik.

An zetofen, ixilik aspaldian egon ta euskal-egunek luma erdoietañik begiratua.

Or bestea, euskal-egunon beroak sortu-betia. Etzan bakan basefilar jatorik arkitzea, atxurketa-ondoan idazteari tajuz ekiten zekianik... Ori ez al-da efi-bizkundera?

Baña, gafaikion.

Meza nagusia. Gain-gañeko sermoia. Ondoren, eriko enparantza margo nabariez pil-piltzen. Euskel-idazti erostea: alper gaiztoan, autsaren mende zetzaten libururik asko eguzkitara jartzen baigenitun, salgai, ol zatafezko txaboletan. Ona non datozen Lizartza'ko dantzari nabar-apainduak. Bitartean, Udaletxeko areto aundian, inguru-erietako nexka-mutiko aztertu-gaiak dute aldi.

Ta ondoko bazkari alai ura... Zabalean, lareun bat lagun bai, danok sarbide ederekoak afaioak ezpa-dul Azkenerako irten bear inoizko abesti ausartaen batzuk, «governadore» otxan alien gogarako ezpa-ziran ere...

Afatsaldean... ura gauzez! Tunfuna dantzariari tarte eskeka. Bertsolariak, aufeskulariak. Beriz'ko ezpata-dantzariak, Baldaxar ta Gabino palankariak, pilotariak, dantza-aspertua..., nik al dakit! Azkenik, gaueko antzerkiketa: bi miliek nai ikusi, ta milerdik ez ikusi bear.

Bai. Ori guzia edera zan. Batez ere, erbestelik lasa-lasa etofiak ala zerizkion. Baña, aufetiko nekeak?... Zenbat eskutitz, Zenbat joan-etori, ta itzul-inguru, ta diru-biltze ta bizkar-ezur-biguntze, ta amorazio latz!

Beti, agintarien azken-erabakia zer izango. Baimenik iritxiko ba-zan, zirauna luñean baño areago bear ibili. Uriko batzorde-osatzea ere lanbide itis-tagaria zan. Jakiña, alderdi ta margo guzietarik bear, ta agintarien aldekorik, beriz, eztago zer esanik: batzorde-burugoa eman oi-genion. Bai berak ere inoizka lan lañiak guril Arik-eta—jatetxe-jabea ba-zan, noski—arako dantzarien bazkari-gora-bera eskeñi arte, ez gendun lo onik izaten. Batzutan Alkatea, bestetan Sekretario biñia, ufena auzo-erien arteko ezin-ikusia, apaizak ere atera oi-zituzten aldizka beren maratiltxoak—geienetan laguntzañe sutsuenak genitun añen—: zana zala, korapiloa ta buñuka, bear ez aña. Buñuka ixila, ori bai: ezpañetako iripañe biguñez ta ezkerreko eskuan biltze'aal-zenduan zuurtasun apuñez irabazi-beafekoa.

•••

«Euskal-Eguna»...

Oiek guziak gogorazten ditu «Ayanbe»'ren antzerkiak. Jaiekoak eta jai-aufekoak: auek batez ere.

Esku antzetsuz tajututako lana da. Egintzaen banaketa txit egoki: badute zefiek-bere nortasuna, gaiez, garaiez ta notiñez ere. Ikuslearen gogoa tenka dagoke, aspertzeka.

Elkar-izketa, jario ezezekoa ta aeraldi gazi ugariez maniatua. Iñia noiz-nai datortzu ezpañetara, ustegabeen.

Ene adiskide onek badu ziñez (ongi ezagutzen baitet) urkoa ta urkoarena begi jostalariz ikusteko aalmena. Eusko-aldarte jatorrekoa da. Sagardo bikañak ere bear izaten ditu alako bunbulo bakan «ttipitto» batzu, beetik gora ta ontzi garbiari itsatsiak.

Bitzitzearen gozoa, munduaren alaia, ongi sumatzen ta ematen daki gure gizonak. Barka dezaidala, baña, ikusi batean, zalantza naiz ez al-digun euskal-egun ifikoitxoegia eman.

*Izkera ezeza du, ta gizona ere maiz. Onako apur oni begira. Mutilzar zuu-
faren esana da:*

» *Len ala, orain ola. Gero... ez andre, ez diru ta ez adore. Au da oke-
» fena. Maitasun ta biozkadak, lore ta igaliak bezela, udabeñi ta udan
» izan oi dira onenak: gofixka, eze, gozoak. Udazkenean... mixpirak
» besterik ez, ta aiek... ustelak!*

*Ora bizkorki-samar erakutsi ere, bizitza ta bizitzarekikoa oberen-aldetik
artzeko gai dajak nai ta ez bear dula «pilosopo» eder. Orein zuurki mintzatuta-
koak merezi luke mutilzar geldituaren saria.*

*Baña, barkatu: aldegin'in dit ariak. Aitari buruz ari nazute ta umearekiko
etsia nuen eman-beña*

*Notiñak, gizakiak, egitazko-askiak ditu ta tajuz ebakiak: bizpairu ez gañe-
rakoak, irimar-antxean. (1).*

*Alkate tripezai alenak, «apaizkume» latin-zaleak, Sekretario biñi-nabar-
menak senide ugariak diluzte Euskaleñi'ko bazteretan. Zer esanik ez, Joxepan-
toni ta aren anai Jonixio bertsolariari buruz. Au batez ere, bertsolaria, gatz-oz-
pin biziez dago maniatua; ez al-ditu ere aotik egi makalak ateratzen, andre ta
andrakumeei dagokiela.*

*Egiñeak badakartzi tartera, maiz, ezur ta mamizko gizaki ezagunen izenak,
gertari-izuna egiantzago dedin.*

*Maitasun-korapiñoak ondotxo lotu ta obeto askatu egiten ditu, aien askatzea
lotzeago oi ba-da ere. Maltzurkeri zuuñez darabiltzi, gañera, ta urliarekikoa ikus-
leak uste zunean, berendiarekiko eztaiak gertatzen zaizka. Ongi erakafia deri-
tzait Mikel'en maitasun-aitorpena: eraz ta garaiez, ongi. Ordun ere, mutil giza-
xoia begiak luñera ta masaña pipeña baño goñiago ari dalarik, neskaren pozak
eta «Ayanbe»'ren aldarte bikañak, bat eginda, sagardo gardenaren ondotik aska-
tzen dizute puzpiño «ttipitto» gazi aietarik bat. Sekretarioak jasotako «kuiaño»,
ustegabeen azia, biribilki emana ta ongi irabazia du.*

*Elkañaldi iritsuak, onak eta maiz. Gogoan ditut: batzorde-eratzearena, Se-
kretario-Apaizgaleñ jarduna ta dantza, (Jonixio'rena) euskaltzaleekin, Jonixio ta
Joxepantoni'rena alargunarekin, eta abar. Ta arako gobernadorearen urutizki
edo teleponemak azkenarteraño dauka urduri ikuslea.*

• • •

*Baña, aski al-degu. Euskal-antzertiak ofenbestekorik gutxi du. Otoi, irakuñi
ezazute, gazteok; eta, irakuñi ezezik, antzeztu: antzeztu bazterik-bazter. Artar-
ra, ez al digu «Ayanbe»'k ukatzen emaitz beñi ta gero ta gozoagoen poza.*

*Ta azken-itxok iretzat, adiskide. Euzkadñ rentzat egun beñiak, agian, zeto-
tek. Gure eria gero ta ernaiago zia bere mendian gora. Leengo egoitzari zego-
kion antzerkia egin dek: egun beñiel dagokiona asi zak. Eofen itzak jasoaz:
«Irizar» piztu dek: oa «Iribefi» piztutzero.*

Lizardi'tar Xabier.

(1) — Irimar = caricatura. (Neol.)

IRUDIGILEAK

Martin	<i>Etxenagusia</i>
Alkatea	
Migel	<i>Medikua</i>
Indalexio	<i>Apaizgaia</i>
Sekretarioa	
Meltxor	} " <i>Euskaltzaleak</i> "
Kaspar	
Baldaxar	
Jonixio	<i>Bertsolaria</i>
Maria Oxobi	<i>Alarguna</i>
Garatzi	<i>Alkatearen alaba</i>
Juanita	<i>Maistra</i>
Joxepantoni	<i>Etxenagusia'ren neskamea</i>

Txistulari-talde, dantzari eriko jendea ta abar

Gertaera gaur dan egunean IRIZAR'en.

LENENGO EKITALDIA

(Baseri-etxe eder bateko eskaratza «Hall» antzera antolatua. Zernai edergaīu: ontzi, mai, alki eserleku ta abar. Atze aldean ate zabala baratzara: ta beste ate bana eskul-ezkeferra. Gertera oraintsu, Gipuzkoa'ko efi batean).

I. AGEĀALDIA

Alkatea ta Etxenagusia.

(ALKATEA, gizon jator ta mardula. Lanik egin gabe bizitzeko beste duana. BeĀogeitamar bat urtekoa.

ETXENAGUSIA jauna, osagile azkar ta otsaundiko diputadu edo aldun izana. Orain langintza biak utzirik bere jaiotetxean, JAUREGI'n, kondaira zaĀa ta euskera aztertuz bizi dana. AdiĀez beĀogeitamar urtelik gorakoa. MutilzaĀa).

Etxen. Beraz, ez zabiltzala ondo? BiotzeĀea...

Alkatea Ori lengo erdirik jaten ez detala. Alaz guztiz, ere baĀen au (*eskua sabel gaĀean ipiĀirik*) ankaz gora dabilkit. Ta otordu tartean ez dedalarik apur bat ere artzen... Ez amaĀetakorik, ez amaiketakorik, ez ezer!

Etxen. Ordu guziak jateko al dira bada?

Alkatea Ezta meriendik ere!

Etxen. Ori eskola-mutilentzat utzi bear da.

Alkatea Ez nazu mizkindoia. Txokolate, goxo ta eztigafiak! nai duanarentzat!

Etxen. BaĀan apal-aufean, ez zenuen galduko zuen janalditxoa egiteko oitura? «Sukalde-Klub'en edo «EĀotario» deitzen diozuten toki ortan.

Alkatea JakiĀa! Utsa ordea! Betikoa... musean ari geran bitartean lukainka mutur bat edo, odolki-eĀe bana, ala ka-xuelatxoren bat... Nola esaten da, sagardo pixka bat edateko aitzekia.

Etxen. Azkoitiafa al zera?

Alkatea Ez jauna ez! azpeitiafa.

Etxen. Ta etxean, apaltzeko garaiean ez zerate alkafi begira egongo?

Alkatea Etxean betiko legea egun aundiak ez izan ezkerro: sota, zaldun ta efege.

Etxen. Erepublika ere ba-dezu ori urdalarentzat!

Alkatea Ez bada. Gure mediku gazteak dionez estea alpertu omen zait.

Etxen. Nere ustez, orain, zuk, agin ta ortzak nagitu bear dituzu.

Alkatea Nagitu? Mediku gazteak biotzelea sendatzeko bizpairu sendakai eman dizkit. Bañan alpefik. Ea zuk zerbait oberik ematen didazun. Gazteak—ba-dakizu—, apika jakin, jakingo dute liburuan ikasitakoa. Bañan, jardun-aldi gutxi, pratikarik ez-da, ez dute asmatzen. Zuk zerbait emango didazu.

Etxen. Edo-ta kendu egingo nizuke. Ez, ez; medikutza laga nuela ba-dakizu. Emen ez naiz bizi-lagun soil bat besterik. Gañera, gure sendagile Agustin, asko ikasia ez ezik begi zofoitzekoa degu. Aren esanera jarita osasunik ba-de zu saltzeko diña.

Alkatea Biotzelea ta gazitasuna kentzeko zerbait agintzea nai nuke bada.

Etxen. Begira: ez mediku naizen aldetik, adiskide naizenetik baizik, onubat emango dizut.

Alkatea Ezer eman gabe ez ninduzula bidaliko ba-nekien. Ez dituzela izan auts zuritako oriek; ezta alako «pildora» biritak ere. Ez didate ezer egiten.

Etxen. Erezagoa. Nik barau pizkat egiteko aolkua bakafik emango dizut. Ez dezu besterik bear ondo baño obeto izateko.

Alkatea Gosea...? Ezta alakorik! Beriz ere alpertuko zait estea.

Etxen. Ez da gosea. Otordu bat bakaña —ura ona—egin dezazu amabost bat egunean ta ostera gorputzaldia onera biurtuko zaizu.

Alkatea Garizuman al gaude ala? Ez luteke par gutxi egingo «Erotario'ko» nere lagunak «Sukalde Klub»'en esne edo ur utsa artzen dedala oartuko lutekenean.

Etxen. Lagunak baño osasuna lenago.

- Alkatea* Zu zera, emen ezagutu izan ditudan medikutatik, jan-edanean motz gelditzen zeran bakafá. Mutilak izaten dira sartzen mediku jaunak!
- Etxen.* Ni ez nazu medikua; izan oia besterik.
- Alkatea* Oregatik bada! Gañera, beti etxean sartuta egon gabe, gizonak ez al du iñoiz bear aparitxoren bat lagun-artean? Zer egitea nai dezu, bestela, efi auetan?
- Etxen.* Ez dizut ezezkoa esango. Lagun zafekin biltzea, kontu zafak oroitzea...
- Alkatea* Ta ardo zafak edatea...
- Etxen.* Ta kanta zafagoak abestutzea...
- Alkatea* Ta neskazafak...
- Eixen.* Ez! zafá ez da beti ohea izaten. Neskatxa aukeran gaztea... Bere garaiean noski. Ta gureak... alkate jauna, alde egin zuen.
- Alkatea* Ez jauna, ez! Gai gaude oraindik; zu ezkongai ta ni alargun. Zeñek daki?
- Etxen.* Ori esan. Nork daki?
- Alkatea* Ba-ezpada nere biotzeie au «prexkatzera» noa sagardo txufusta batez.
- Etxen.* Zaude, zaude! Zure giñoko lantxo bat eman bear dizut ta ark sendatuko zaitu. Azturik nengoen. Gutxinez lau eskutitz bidali dizkidate Donosti'ko «Euskaltzaleak», esanaz, laister jai aundiak gertu nai dituztela gure erian ta oretarako nere laguntza ta agintari guzienarena eskatuaz. Euskalegun onen bat egin nai dute noski.
- Alkatea* Bazkari aundiren bat beafko dute.
- Etxen.* Ori ere oso euskalduna da. Guzietatik izango dala uste det. Bazkarik gabe «ez jan, ez lan ta ez jai».
- Alkatea* Alare! Beingoan aitortu bear zenuan ez dagola ezer bazkari onik gabe... Bazkari kontu ta gañerakoak nere gain artuko ditut. Ostalari guziekin ondo bai nago!
- Etxen.* Ederki dago! Oretzaz ere mintzako gera. Begira «Aitor-en ilobak» gaztigatu didate...
- Alkatea* Zeintzuek, zeintzuek?
- Etxen.* «Aitor'en ilobak» au «Euskaltzaleak» artzen duten izen bat da.
- Alkatea* Baita, baita. «Aitor'en iztar-lengusuak» ez da ala?
- Etxen.* Bigar datozela gaztigatu didate.

- Alkatea* Ni ez nazu lengusu orietakoa, bañan efira datozen ez-
kero, guziok efi batekoak: euskaldunak!
- Etxen.* Erdi ixekaz erdi benetan egi aundia esan dezu. Jai-era-
tzale oriek bada, bigar omen datozkigu ta ordurako zer
laguntza emango diegun; bazkaria nun izan diteken ta
beste amaika xehetasun olako jakin nai dituzte. Giza-
xoak nigana jo dute. Ez dakite ni aspaldian luía jota
nagoala... alperkeri goxoan. Ofetarako deia egin dizu-
tet, seitarako,—(erlojuari begiratuaz) laister dira—, ea
guzion artean zerbait asmatzen ote degun.
- Alkatea* Guztion artean, apaiza ere bañuan al degu?
- Etxen.* Deitu egin diot; ez dakit etoñiko zaigun.
- Alkatea* Ba-dakizu Eñetore jauna, Eñotario'kuekin—gurekin—
aseñetua dagoala. Joan dan igandean sermoiean aitatu
omen giñuzen-ta.
- Etxen.* Zuek Eñotario izen ori dala-ta gizona ikaratu dezute; ez
daki ondo ez masoiak baizik tripazaiak besterik ez zera-
tela.
- Alkatea* Jakiña! Zer egin bear dezu bestela efi oietan?
- Etxen.* Esan dizut; zuretzako moduko lana sortuko dizudala.
- Alkatea* Sortu bada, sortu lenbailen.
- Etxen.* (Erlojua beñiz begiratuaz). Beste iñor ez etoñi izatea ari-
tzekoa da. Seirak joak dira. Joxepantoni'ri galdetzera
noa ea norbait azaldu dan (timbrea joaz)
- Alkatea.* Nik ere Udaletxeraño joan beaña det bada.

II. AGEÑALDIA

Lengoak ta Joxepantoni.

- Joxepan.* (Etxenagusia'ren aspaldiko neskamea ta Jauregi'ko
«etxekoandrea»). (atetik) Jauna?
- Etxen.* Ez al da iñor agertu baratzako atetik?
- Joxepan.* Ez, jauna. Bañan mediku gaztea, or afean, norbaitekin
itzegiten dagoala sukaldeko leiotik ikusten det.
- Etxen.* (Ifitsu) Emakumezkoaren eskola leioa izan oi da.
- Alkatea* Sukaldea obe.
- Etxen.* (Bat-batean zerbait ez oroiturik) Mediku gaztea or dagola?

Ez diodala ezer esan, oraintxe oroitzen naiz. (Alkateari)
Zaude pitin batean. Medikua arapatu ta bereala emen
naiz. (bijoia).

III. AGEÑALDIA

Joxepantoni ta Alkatea.

Joxepan. Beñi emen, alkate jauna?

Alkatea Bai emakumea!, iñor baño lenago gañera. Onelako zintzoa nazu.

Joxepan. Zer modu dago alaba, señorita Garatzi?

Alkatea Ura ondo, eskañikasko; ni erdipurdi.

Joxepan. Zer gertatzen zaio bada?

Alkatea Biotzeñea!.. Joxepantoni zartzen goaz.

Joxepan. Gazteagoa da ni bañon ta!

Alkatea Zu ez zera gaur goizekoa.

Joxepan. Beñere baño obeto nago bada. Azkena gaxo egon nintzanean, medikuak ez zidaten asmatu. (Ixilago) Ezta gure nagusiak ere! Ta alaxe Xerapi Goizueta'ko «kuran-deruangana» jo nuen. Eskeñak arengana joan nintzala. Bi egunean aize txar guziak atera zizkidan; bai belar-ura artu arazi ere. Ta orain, alkate jauna, guzitatik jaten det.

Alkatea Guzitatik jaten dezula?

Joxepan. Baba beltza ta guzi. Ta ainbeste denboran gure nagusiak jan arazi zidan letxua ta añai pixka bat.

Alkatea Nun da Xerapi kurandera ori? Ba-noake bila!

Joxepan. Etoñiko zaio nai ba'du. Ostegunero Ernani'n izaten da. Bestela nik emango dizkiot belañak.

Alkatea Ori ez det nai bada, belañak!

Joxepan. Estomagoan aizeak ba'ditu beatzekin sabelean igurtzi batzuek egin ezkerro aterako dizkio.

Alkatea Nere gaitza bestelakoa da. Este bat alpeña omen daukat ta beste bat itxua. Ta gañera «diabetis».

Joxepan. Oiek izenak sumatzen dituzte! Bijoia, bijoa Xerapi'rengana. Emengo medikuak ez dakite ezer.

Alkatea Emen ez da iñor azaltzen-ta, orain beintzat, «Sukalde-Klub'era» noa; txipiroiak jatea degu. Edeñak gañera,

Getari'tik ekañitakoak. Nagusiari esaiozu geroxeago etofiko naizela.

Joxepan. Nai duan bezela. Esango diot.

Alkatea (Itzuliaz) A! ez esan txipiroiarena. Gero etortzekoa naizela bakafik.

Joxepan. Ondo dago. (bijoaz).

IV. AGEÑALDIA

Etxenagusia ta Migel, mediku gaztea.

(*Migel gizaseme egokia, eriko mediku gaztea.*)

Etxen. (sartuaz) Emen utzi det D. Justo alkatea; bañan nunit bait aspertuta alde egin dit.

Migel Alde egiteko ohea degu jaun ori. Ez da ezeza berakin asmatzea; kaskagogofik ba'da... Orain azkenik gaxotu zanean deitu zidaten; ikusi nuen ondo, gernua aztertu arazi nion ta gero garbi esan ere bai nere iritzia; estetikako alako alperkeri bat ta «diabetis» asiera. Guzia jana pixkabat begiratzea zala.

Etxen. Ura jana begiratu utsakin ez zaizu aseko.

Migel Bai zera! Nerekin asefetu zan; ez nau aintzakotzat artzen. Ta añezkero etxe artara ez joatea naiago nuke.

Etxen. Lasaitasuna ezez galtzen dezu, gizona. Gaztea izan. Mediku batek bere buruaren jabe beti izan bear du.

Migel Bai, ni ere buruaren jabe naiz bañan...

Etxen. Zer, biotza? Orduan kezka ori... Garatzi dezu.

Migel Ez uste izan ezer degunik alkañen artean. Noski, bere etxean dala edo bidean arkitzen gerala... ta... askotan itzegin ta lagundu izan diot. Adizkideak gera... atsegin zait.

Etxen. Baita, baita! Zerbait ba-nenkien Joxepantoni'k esanda. Ez da egun asko aditu niola: «medikua alkatearen alabaren atzetik dabilela».

Migel Ez da egia. Ez nabilkio atzetik, bañan ez naiz igesi joango ere, ikusita-ta uñean egokitzen zaidanean.

- Etxen.* Ederki, ederki. Ez zaizkit aztu gauza oriek zer diran.
- Migel* Zer derizkiotzu?
- Etxen.* Neskatxa egokia dirudi, argia, alaba bakafá, diruz...
- Migel* Diruarengatik ez zait ajolik. Ba-dakit askok esango dutela txanponen atzetik nabilela.
- Etxen.* Dirua ez da ezetsitzekoa, gizona, ta jendeen esamesak bai.
- Migel* Bai bañan... uste al dezu?..
- Etxen.* Iritzia eskatzen didazun ezkerro onu bat emango dizut: ez zaite geiegi auferatu; astiro zoaz. Utzi urte ta sasoiaren giro ta aldarteak zaletasun ori ondo eldu dezaten. Landare samurak edozein izotzak galtzen bai-ditu...
- Migel* Ez degu ezer oraindik.
- Etxen.* Agian maitasun gaietan goiztafa izatea obe da. Emen naukazu mutilzar ta benetan, ez ezkonduaizatez damutua.
- Migel* Garaiz zaude. Zenbait andrek senartzat artuko zindukete.
- Etxen.* Ori da efezena. Eragozpena bañendik bai datorkizu. Nere gaztaroa ta nere diru geienak politika buruketan, diputadutzan, irauli ditut ta emen nago nauen bezela. «Len ala, orain ola»...
- Migel* ...Gero ez jakin nola».
- Etxen.* Gero... ez andre, ez diru ta ez adore. Au da okefena. Maitasun ta biozkadak, lore ta igaliak bezela, udabeñi ta udan, izan oi dira onenak: gofixka, eze ta gozoak. Udazkenean... mixpirak besterik ez, ta aiek ustelak.
- Migel* Mixpirak? onak ez ba'dira bada.
- Etxen.* Nik naiago marubi ta anpolaiak. Bañan... ufena ofetzaz itzegingo degu. Goazen gure arira. Donostiar oriek efi ontan jai aundiak eratzeko asmoa dutela ba-dakizu. Batzordekoak igandean etortzekoak dira ta ordurako zerbait gaztigatu bear zaie.
- Migel* Ta oriek zer egunetan izango dira?
- Etxen.* Datoñen ilean uste det. Iru bider idatzi didate, alegia, aien izenean guziori adiarazteko: alkate, apaiz, maixtra, mediku ta jende onentxonai; aztu gabe andre ta eriko «señoritak». Gaur aratsalderako deia egin diet ta baiezkoa eman zidaten, beraz laister agertu bear dute. Andreetatik etofiko dira: Oxobi'ren alarguna, maixtra gaztea... ta...

- alkatearen alaba... Garatzi.
- Migel* Orduan ba-noa. (abituaz bezela).
- Etxen.* Geldi zaite gizona! (besotik elduaz) Ain ikaratia al zera? Bai emakumezkoekin ta bai gaxo-eriekin gizonki joka zazu.
- Migel* Ta andreak zer nolako lanak egin bear dituzte bada?..
- Etxen.* Añeskuan ta ingurutxoan ateratzea gutxi al da? Gañera, euskal paper ta liburuak saltzen ibili ditezela nai dute. Alarguna añei sariak emateko egokienetakoa da. Gero gazteak teatro jaitxo bat gertu lezakete. Gure esana nola artzen duten ikusiko degu, beintzat. Emakumezkoa, euskaltzaletasunean, atzeratuta dago. Ez ditu gauza oriek arduraz ta biotzez artzen.
- Migel* Zuri ez dizute ukatuko laguntza.
- Etxen.* Ez zure urteak ba'nintu. (txintxañi otsa entzun bedi) Atean norbait da...
- Migel* Norbaitzuek... Joan beañ det ba...
(*Abotsak entzungo dira*).
- Etxen.* Berak dira. Geldi zaite.

V. AGEÑALDIA.

Lengoak ta Joxepantoni.

- Joxepan.* (atetik) Nagusia? Emen dira, emen dira. Eñiko andrerik goinetarikoak... Oxobi'nekoa, Alkatearen alaba...
- Etxen.* Ba-dakit bai; onera sartu ditezela. Bestela... ongi etoñia ematera nijoakie (Atariruntz añeratzen da ta agur ta «zer modu» batzuek entzun bitez).
- Joxepan.* (eser-leku ta ontziak tokiz aldatu nairik). Iru andre batean, mediku jauna. (berekiko) ia bat betiko emen gelditzen ote zaidan... (medikua eserita dagoan alkiari bultzatxo bat emanaz) Barkatu, baña bestela esango dute «zer nolako neskame zabaña dagoan etxe ontan».
- Migel* (Neskamearen erausiari jaramonik egin barik bere korbata-korapilo, ileak ta abar zuzentzen ariko da.. (oarka-be) Bai, bai.

VI. AGEÑALDIA

Alarguna, Garatzi, Maistra, Etxenagusia ta Migel.

(Iru emakumezkoak ta Etxenagusia sar bitez. Alarguna berogei ta bost bat urteko andrea; Garatzi ta Maistra neskatxa gazleak).

Alargu.

Garatzi Añatsaldeon!

Maistra

Migel Baita zuei ere. (Mediku gaztea etofi-beñiai urbilduko zaie ta bana-bana eskua estutuaz agurtuko ditu, beste oi diran diosalak egiñik).

Alargu. (Etxenagusiari begiratuki) Etxe onetan euskeraz bakarik itzegingo bearko degu, bestela...

Etxen. Nere eskerik beroenak aufetik, ori egiten ba-dezute.

Garatzi Nik ez dakit ondo-ondo itzegiten, zuek bezela.

Maistra Bai, bai; ederkí ikasi dezu.

Migel Ori txalogaríagoa da.

Garatzi «Txalogarí» itz ori zer da?

Alargu. Izan ere itz beñi batzuek sortzen dituzte. Edozeñek antzematen dio!

Etxen. Ez dira itz beñiak, zuek aztutako itz zañak baizik.

Garatzi «Txalogarí» itzak zer esan nai du bada? (Maixtrari).

Maistra Asmatu, asma. Gauza oso atsegiña.

Etxen. Gizaseme batek zu bezelako andretxo polit bateri beti esan bear diona.

Migel Ez da oñenbeste.

Alargu. A! ba-dakit! Txalogarí... txalo, txalo. (txaloak joaz).

Garatzi A! baita, baita (Guztiok par dagite).

Etxen. (Eser-lekuak urbildurik) Eseri zaitezte. Eseri. (Eseritzen dira era ontan gelditurik: Maistra, Garatzi ta Migel alde batean, alarguna ta Etxenagusia bestean).

Alargu. Ez dezute esango, beinik bein, txintxo etofi ez gerala.

Etxen. Egia da. Emendik auñera emakumezkoekin, nai ta naiez.

Garatzi Atsegin zaigu jakitea. (Maistrari) Euskeraz, nola esaten da «feminismo»?... emakumeketa edo...

- Migel* Etxekoandreketeta, ez al dago obeki?
- Etxen.* Biak ere ez daude gaizki. Ori bear degu; emakumezkoen euskaltzaletasuna. Euskeraren alde atxiki ditezela. Au dala-ta, datofen ilean, gure eñian euskal-jai aundiak egi-tekoak dira. Ba-zenekien, ez al da ala?
- Alargu.* Zerbait aditu degu. Jende asko etortzekoa dala-ta.
- Migel* Ta ez nolanaikoa: Euskaltzaindia, Eusko-Ikaskuntza, Euskal-Esnalea, Euskaltzaleak, Eusko...
- Garatzi* Ene, ori da euskotaldea!
- Etxen.* Batezere gaztedi aundia etofiko da.
- Alargu.* (Bi neskatilari) Orduan eñiko neskatxak zorionean zaudete.
- Garatzi* Bai, (pañez) zerbait «tokatuko» zaigu. (Maistrari) Ondo esan al det?
- Maistra* Esana ez da izana.
- Etxen.* Ofetarako lan pixka bat artu bear dezute andretxoak.
- Alargu.* Ori esan!
- Etxen.* Maistrak aurai erakutsi; euskeraz irakufi ta idazten; antzerki politen bat, euskal-abestiak ea Eliz-etxean jaien bat eratzen ote degun. Ez det uste zure laguntza ukatuko dezutenik.
- Alargu.* Ederki eman ere. Ez, ez. Oso ondo deritzaigu guztia. Ez da ala, Garatzi?
- Garatzi* Bai, bai. Bañan, nik zer egin bear det?
- Maistra* Neri nexka-mutilari erakusten lagundu. Geldirik egon arazten bakañik lanak ematen dituzte.
- Etxen.* Itxoin, lenengo, tokiarena erabaki bear degu. Elizako «Amañandegia» iruditu zaigu aundiena, ta egokiena.
- Maistra* Autsak ondo kendu bear aurfetik, gero lore ta zurbeltzez apainduaz.
- Migel* Zuek bertan izan ezkeron naiko apainduko dezute.
- Alargu.* Gazteak, lore oriek zuentzako izango dira.
- Garatzi* Eskeñikasko!
- Maistra*
- Migel* Mendi-loreak.
- Etxen.* Loreak ondo daude bañan lenengo autsak astindu ditza-gun ta baimena eskatzerakoan Eñetore jaunak zer nolako arpegia jartzen dizuten ikustera zoazte. Gaur bertan egin bear dan gauza da. Oraintxe bertan obe. Jaun ori

ta ni ez gera oso adiskide, beintzat ez du etofi nai izaten nere etxera ta noski ez nik ere berera. (neskatxei) Zuek biok ta Migel ba-zoazteke, garai onetan etxean izan oi da ta baiezkoa emango dizute. Emendik aúfera an bildu giñezke.

Migel Nik gaxo bat ikustera joan beaía det, alare... (neskatxei) zuei laguntzeagatik pozik joango naiz. Oraintxe bertan nai ba'dezute.

Maistra Goazen bada bereala.

Garatzi Neregatik bai (abiturik).

Etxen. Bitartean (alargunari buruz) biok emen geldituko gera alkate ta sekretarioa etortzen ote diran zai. Ea laister zatozten.

Alargu. Aguro ibili ta éretore jaunari ondo itzegin.

Garatzi Entzun nai ba'digu.

Maistra Gero arte! (bijoaz).

Migel

VII. AGEÑALDIA

Alarguna ta Etxenagusia.

Etxen. Gazteak joan dira. Orain gelditzen gera...

Alargu. Zafak.

Etxen. Ez andrea. Itz ori españetara etofi zait, bañan bai zera!, ez zera zaía, ni, ainbestean.

Alargu. Bai, bai. Gizonezkoentzat, andreak aguro sartzen gera. Aguro, agure. Zuen asmo ta begiak neskatxa gaztiegana bai-dijoaz.

Etxen. Ez dezu esango nere begiek pozik begiratzen ez dizutela.

Alargu. Itz edeñak esaten ba-dakizu, bañuan bestela uste dezu ordea.

Etxen. Ez andre, ez. Ez nazu goizolanda-azeria. Izanenean, azari zaía, ilea erortzen asia, anka motela ta... eizera-ko gauza ez dana.

Alargu. Onelako azaririk ez dute beñere arapagalun atxituko.

Etxen. Gazta ona ipiñi ezkerro zeñek daki?

Alargu. Idiazabal'koa izan bearko luke, bestela...

Etxen. Adi zazu, zalea naiz.

Alargu. Ni ere Goieñitara nazu bada...
(ixilunea).

Etxen. Goieñi... Goieñi'tik geiena atsegin zaidana da... zera, sagaña loretan ta... Lierni'ko elizatxo gain ura. Tokiaren polita!

Alargu. Ara! Lierni'ko Ama Birjiña. Lenago urtero-urtero ikus-taldi bat egitera joaten nintzan, Segura'tik bañena oñez. Orain ezin ibili naiz D. Martin. Eskuiko ankean zaintirtua det. Mediku gazkeak gomazko galtzerdiaz ibiltzeko agindu zidan, bañan alpeñik.

Etxen. Gomazko galtzerdia ona da oñetarako.

Alargu. Nere anka zearo minberatua, ubeldua ta aunditua daukat. Ikus zenezazun nai nuke. Mediku gazteari erakustek lotsa ere ematen dit.

Etxen. Nere jakituriaz usterik ba-al dezu? Medikutza utzi nuen gero.

Alargu. Berdin da. Galtzerdia ipiñi nuenetik anka okeñago ote daukadan.

Etxen. Ia bada, ikusiko degu. Zerbait egin al ba'nezaizuke aleginduko naiz. Besteak datozen bitartean goazen nere lan gelara, añen, ta X-ixpiaz aztertuko dizut.

Alargu. Goazen bada. (dijoazelarik). Ez dakizu nere anakak ematen didan lanbidea. Ezin ibili.

Etxen. Ori sendatu ditekela uste det. (Iñitsu) Bestela «trigeminoa» ikutuko degu: Asuero'ren xistema. (bijoaz).

VIII. AGEÑALDIA

Garatzi ta Maistra.

Garatzi (sartuaz) Alper gaiztoan joan gera. Ez al zekien D. Martin'ek eñetore jauna Loiola'n zala?

Maistra Nunbait.

Garatzi (Iñitsu) Ta alargunak ta «Martintxo'k» alde egin digute. Ezta senargaiak ba'lira ere!

Maistra Oriek gauzak dituzu. Baratzara jetxiko ziran prexkura

artzera. Itxoingo diegu guztiai. Onuzkero laister emen dira.

Garatzi Ta Mitxel?.. Gaur oso «legor» zegon.

Maistra Gaxoren bat zearo gaizkitu zaio-ta. «Azpiletako» gizona.

Garatzi Beintzat, ez zigula itzegin nai ba-zirudin. Lenago ez zan onelakoa. Bañan «San Kristobal'era lagundu zigun ez-kero, ta oroitzen al zera aren konbidatu naia? Txokolate, limonada, «helatua» nola esaten da bada?..

Maistra Izozkia. Izotsaren bidez egiña.

Garatzi Aiek pañak valenciano arekin Izozkia eskatu genionean.

Maistra Pipar-eroskiletan, Mitxel'ek zerbait gastatu zuen bada.

Garatzi Ta txistutan ere bai; ikusten danez aitu zitzaion guztia. Orduan esan zizkigun kontuak ta abar; emakumezkoen jantzien buruz-ta.

Maistra A bai! Zuk artilezko «jersei» more ura zeramakizun.

Garatzi Bai, Baiona'n erosi nuena. Ez zaigu aztu. Bada, añezkero, Mitxel ez da gurekin etortzen «konpromisoz» ez ezik, bide erdian arkitzen ba-gaitu edo.

Maistra Ez uste. Joan dan astean, ez al giñan alkañekin Elberdiñen?.. Atzo ere oso atsegin ta aldarte onekoa zegon plazan etofí zitzaigunean!

Garatzi Bai, bañan ez da lengoa. Gure etxera, aita gaxo egon danean, lau edo bost bider etofí da. Beti— al ba-zuan— etxean ez nintzala; organistarengana, zuregana edo norabait joana nintzanean. Zer uste ote du?..

Maistra Ba-dakizu efi txikietan beñitsukeri asko izaten dirala ta... ebakitzeagatik.

Garatzi Bai, efi ontaz aspertua ere ba-nago. Aitatxori esaten diot, Donosti'ra joan bear genukela bizitzera.

Maistra Ez, Garaxi, tamala litzake Eñia'n asko maite zaituzte-ta. Ez zaio jaramonik egin bear bat edo besteren esamesai.

Garatzi Orain udara igaro arte etsiko det ta gero... ikusiko degu.

Maistra Euskal-eguna laister da ta ikusiko dezu orduan. Egun ofetarako soñeko beñiren bat josi bearko dizute.

Garatzi Ez det asmorik. Zertarako?

Maistra Egia da polit askoak ba-dituzula beñirik egin gabe. Nik «lutua» orain arte eraman bai-det ta ezer gabe nago. Zerbait josten asi bearko.

Garatzi (lengo arira itzuliaz) Zer derizkiozu, Mitxel aseñetua be-

zela zegoala?

Maistra Bai zera! Beti da ben zamaña. Oñek egiten dio.

Garatzi Eñi ontan mutilik «bien» ba al daude?.. Guztiak dira trikuagoak. Uruti ibiltzea obe.

Maistra Ez emakumea; Paxkual, Iturtzaeta'neko bi anaiak. Angel Yanci ta beste asko. Gañera, Euskal-egunerako eñuz etoñiko omen da jendea. Emendik egun batzuetara jaiak gertutzera Donosti'ko mendigoizaleak omen datoz. Beren izenak «Argia'n» irakufi ditut.

Garatzi Argia?.. Etxean ez degu artzen paper ori ta eman bear didazu.

Maistra Bai, bai. Euskal egun oñen beste gora-bera batzuek ere ba-dakarzki.. (ixilunea) Noruntz joan ote dira D. Martin ta Alarguna.

Garatzi Baratzara jetxiko ziran. Emen baño giro ohea dago kanpoan. Gaur berotu du pixka bat. Goazen gu ere baratzara.

Maistra Nai dezun bezela (abituaz).

Garatzi An ba'daude, beñepein.

Maistra Joxepantoni'ri galdetuko diogu.
(bijoaz).

IX. AGEÑALDIA

Joxepantoni ta Apaizgaia.

(Oraindik «sotana» gabeko apaizgaia) (sarturik).

Joxepan. Zu al ziñan «ixturiantea»?

Apaizg. Bai, andrea, ni naiz. Apaizgai au, da.

Joxepan. Gaur ez dakit etxe onek zer dirudin?

Apaizg. Nun dira bilerakoak?

Joxepan. Bilerakoak? Begira!: lenago alkate jauna izan da; gero mediku gaztea; gero iru andre, bat alarguna, eñiko jaia dirudi! Alkatearen alaba, maistra! Ez dakit nun sartu diran. Oñenbeste jende ez zan aspaldi bildu gure etxean!

Apaizg. Eñetore jaunak bidali nau. Bera ez ditekela etoñi-ta.

Joxepan. Gaxo al dago gure D. Justo?

Apaizg. Gaxo gaxo... alare Loiola'ra juan zaigu bere eñeuma-ubiño ta guzti. Ta etortzeko esan dit.

- Joxepan.* Aguro asko sendatuko luke Xerapi «kuranderak».
- Apaizg.* Ixilik zaude! D. Justo nola jaferiko da, bada, kurandera baten eskuetan. Sorginkeriak!
- Joxepan.* Ez enetxoa! Sorginkeriak? Xerapirengana lenago joan diteke medikuarengana baño.
- Apaizg.* (pahez) Ja! ja ja!.. Loiolatik itzuli dedinean ezango diot, ea zer derizkion. «Respice» edefik aituko dezu. Beraz akelafera?..
- Joxepan.* Lafe ta belafetan. Xerapi eferemediotan ez bestelakoa da, ta bertso zafetan ere bai.
- Apaizg.* Bertsoetan! neroni joango natzaio orduan.
- Joxepan.* Gazteekin ez du ezer nai.
- Apaizg.* Zafak sendatzea zalagoa da. Bañan gauza oriek alde batera utzirik, nun dira jaun andreak ta etxeko nagusia?
- Joxepan.* Batek al daki? Etofi dira, joan dira. Ez dakit etxean dauden ala etxea utzik dagon. (adi adi) Orain ere atean norbait da bada. (ateruntz auferatuaz).
- Apaizg.* Bat baño geiago ere.
- Joxepan.* (atetik) Ta ez edozein. Alkatea sekretarioarekin. (beronei) Aufera, alkate jauna ta konpañia!

X. AGEÑALDIA.

Lengoak, Alkatea ta Sekretarioa.

- Alkatea* (Joxepantoni'ri) (Apaizgaia'ri) Afatsaldeon!. Emen naiz befiz Joxepantoni.
- Apaizg.* Ongi etofi, alkate Jauna.
- Sekreta.* (ezetsiaz) Ola, apaiz... apaizkume!
- Apaizg.* Umea ez. Gaia. «Distinguo». Ez da berdin.
- Sekreta.* «Eskolastikoa» atera da.
- Alkatea.* Deitu zaiozu nagusiari bada.
- Joxepan.* Ba-noa, jauna. (bijoia)
- Alkatea* (Beste biai) Zertan gera?
- Apaizg.* Ba, alkate jauna, D. Justo eferetoreak bidali naula, be-
ra ez zitekela etofi-ta.
- Alkatea* Zurekin artuemanak izatea naiago degu. Gazteekin, gazteekin.

- Apaizg.* Eskarrikasko bañan, D. Justo etofri izan ba'litz obe. Nere irizbidea motza bai-da. «Kriterioa...»
- Sekreta.* Balmes «modatik» joan zan gizona.
- Alkatea* «Pilosopokeriak» utzi itzazute, ta ea jaien kontu ori erabakitzen degun. Bestela gure «Sukalde-Klub'en pakean egoten ez gaituzte utziko. Oraintxe, txipiroi batzuek jaten arin nintzala, Donostitik datoñen beste «papera artu degu, «Euskaltzaleak»-edo bidalia. Bertan, bederik «angula» batzuek bidali izan ba'lituzte.
- Sekreta.* Bañan ezin ontzat artu diteke legeak agintzen duan «timbrerik» gabe dagoalako.
- Apaizg.* Angulak?... Zuk gordiñik ere kilo pare bat jango zenituke-ta.
- Sekreta.* «Agiria»'rengatik diot. Tinbrerik gabe dagoala.
- Apaizg.* Ez da akatz aundia.
- Alkatea* Aundiagoak jaten ba-dakigu.
- Sekreta.* Ez det esan nai utsegite txiki o'rengatik agiria otañera bota bear degula. Orain, o'relako jaietan istilu ta zitalkerik gerta ez ditezen ardura aundia artu bear degu. Lenengo, legeak agintzen du Gobernadorea'ren baimena nai ta naiezkoa zaigula, alkate jauna!
- Alkatea* Lendabizi jaiaren gora-bera jakin dezagun.
- Apaizg.* Meza nagusi eder bat abestutzekoak dirala ba-dakit. Izlari otsaundiko bat ekartzeko dabiltzala ere bai.
- Sekreta.* Zera... Kastelar. Meza nagusia? igandero izaten da. Ta sermoiz... aspertuta gaude.
- Alkatea* Utzi asañeak ta erabaki bear degu «Ayuntamentuak» osoak meza ortara joan bear duan ala ez.
- Sekreta.* Neregatik ez litzake azalduko.
- Apaizg.* Bada nik uste det, ez bakañik eñi katoliko bat dalako, gizalegez ere ta jaieti aunditasuna emate añen Udal guziak azaldu bear lukela.
- Alkatea* Emen zeñek agintzen du? (pañez) Bazkaltzera ba-goaz mezetara ere guziok joatea da nere iritzia...
- Sekreta.* Ondo dago. Orain lege beñi asko dira ta utsegin ez dezagun Gobernadorea'ren baimena aitatu det. «Estatuto Municipal'ak».
- Apaizg.* Estela'koa (Lizañakoa) bear degu.
- Sekreta.* Eñoma'tik azkatuta.

XI. AGEÑALDIA

Lengoak, Etxenagusia ta Alarguna.

(Etxenagusia ta Alarguna sartuaz).

Etxen. Emen zeratela eriko nagusiak. Barkatu itxoin arazi ba-dizutet.

Alargun. Afatsalde on, jaunak! (alkaŕen artean agurtuko dira eskua emanaz).

Alkatea Emen naiz beñiz.

Sekreta. (alargunari) Zu ere emen Doña Maria. Zer modu?

Apaizg. Jaungoikoa'k diela afatsalde on!

Etxen. Eseri nai dezuten lekuan? (eseritzen diran bitartean Etxenagusia, Alkatea ta Sekretarioa izketan ariko dira ta Alarguna ta apaizgaia bere aldetik.)

Alargun. Noiz eman bear dezu lenengo meza?

Apaizg. Emendik iru urtera Jainkoa'k lagun ta Obispo jaunagandik ordenak irixten ba-ditugu beintzat.

Alargun. Ta «sotana» noiz jantzi bear dezu?

Apaizg. Datoŕen urtean «gonekin»...

Alargun. Oŕa zeñen ederki! Bada meza beñirako ama bizirik ez badezu nik «madrina»'tzat egingo det. Pozik gañera.

Apaizg. Eskeñik asko Doña Maria. Uŕuti dago oraindik nere meza beñia, alare mila esker ta eskeintza gogoan artuko det.

Alargu. Ta meza emandakoan bereala izaten al dezute eskontzak bedeinkatzeko baimena?

Apaizg. Bai andrea, bai; sakramentu guziak emateko baimena. Ta oien artean eskontzanarena. «Sakramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia»...

Etxen. (Alarguna ta Apaizgaiaren alkañizketa etenaz) Zuek ere adi zazute.

Alargu. Esan, esan!

Etxen. Emen ari giñan euskal-jai ofetarako zerbait asmatzen. Ayuntamentua'k laguntza ez duala ukatuko uste degu.

Alkatea Diru askorik ezin emango degu.

Sekreta. Baimena ematea ez da gutxi, zer nolako jai diran jakin

gabe, zeintzuek tartean dabiltzan ta, ta...—Gero, gobernadorea'rekin kontuak! Sekretario gizajoa obendun!

Etxen. Gu ez al gera tartean? Batzorde edo komisio bat jafi dezagun Alkate jauna, medikua ta ni ere, nai ba-dezute izendatuaz. Edo besteren bat.

Sekreta. Ori ala bada ixiltzen naiz. Ez dago zer esanik.

Apaizg. Barkatu!. Nik uste det batzorde oretarako (Alargunagatik) Doña Maria izendatu bear zenutekela.

Alargu. Ni? Ez, ez!

Alkatea Bai, bai!

Etxen. Ederki dago ori! Doña Maria sar dedila.

Sekreta. Kontzejal ere ez luke gaizki emango. Ufengo txandako gogoan artu bear degu.

Alargu. Eskefik asko bañan ez nazazutela istilutan sartu arazi. Alarguna naiz eta pakean bizi nai nuke.

Alkatea Oraingo, Euskal-eguneko batzordean sartuko zaitugu ta zure lana ongi betetzen ba-dezu alkatetza ere utziko dizugu emakumea! Ez al da ala, apaizgai?

Apaizg. Ez dago eragozpenik Elizaren aldetik.

Sekreta. «Estatuto Municipal'ek» emakumezkoai, eskubidea eman zien. (zirikatu naiaz) Ta lege zafak apaizak batzafetara sartzea galerazi egiten zuan.

Apaizg. Ez apaizik bakafik. Baita letradu ta sasi-letraduak ere.

Etxen. Jaunak barkatu, ufena itzegingo dezute oretzaz. Ez zangun orain astirik galdu. Nere iritzia ontzat eman dezuten ezkerro batzordea izendatuko degu. Batzordean emen gauden guztiok jafi gaitean ta gañera. Medikua, ta Maistra ta (alkateari) zure alaba.

Alkatea «Konprome!» gure Kaxiano kontzejalak esaten duan bezela. Ta au entzunaz batzafa amaitzen degu; «sesioa» jafi baño len.

Apaizg. Ni ez naiz inor, dakizuten bezela, ta eretore jaunari adieraziko diot.

Sekreta. (Ixekez) «Domine nonsum dignus».

Apaizg. Apaiztegiko kutsua ez zaizula joan ezagun da.

Alargun. Bañan, apaizgaia izan al zera? gizona!

Sekreta. (Lotsatua) Izana bakafik.

Etxen. Beraz, ontan gelditzen gera.

Alkatea Bai gizona! Ta ufena euskaltzale «ilobak» etofri diteze-

nean otsegin. (erlojuari begiratuaz) Gaur baño ordu obean izan dedila. «Erotarioak» gure lantxoak izan oi ditugu.

Etxen. Datofen igandez datozela gaztigatu didate ta derizkiotzen orduan biltzen al gera.

Alkatea Meza nagusi ondoren ongi aldatorkizute?

Apaizg. Neri oso ederki.

Sekreta. Alkate jauna, oroi zaite garai ortan «sesioa» izaten degula. Ez dago legea kentzerik.

Alkatea Zuk noiz nai «sesioa» jartzen dezu, «sesiante» ez bestena! Ta eskubidea dedanez egun ofetakoa astelenerako utziko det. Emen Doña Mariak esan bear digu ondo al datorkion. «Se levanta la sesión» (abitu naiaz)

Alargu. Zuek nai dezutenean. Meza nagusi ondoan dala?, ondo deritzait. Ez dedila beintzat inor asafetu. Ez da sekretario jauna, ta Angel.

Sekreta. (koipe-jario) Eskefik asko. Zure oñetan jaña naukazu andrea.

Apaizg. (iritzu) Ni ezin berago.

Alargun. Oso atsegiñak zerate guziok. Orduan (zutituaz) igande arte.

Etxen. Dagoaneko ba-zoaztela. Ateraño lagunduko dizutet.

Alkatea Ez mugitu guregatik! (Alargunari) Etxeraño lagunduko dizugu.

Sekreta. Baita arago ere!

Alargu. Eskefik asko «konpañiagatik». Ez neregatik nekerik artu.

Apaizg. Ez al diegu itxoin bear bada, Señorita Garatzi ta Maistra'ri?

Etxen. Ez datoz onuzkero!

Alkatea Nere alaba ori beti berandu.

Etxen. Ez jauna! garaiz etoñi dira. Guk bidali ditugu eñetore etxera D. Justo'rekin itzegitera.

Apaizg. Alpeñik joan dira On Justo Loyola'n da-ta.

Alkatea Uñenarte bada!

Alargu. Agur!

Sekreta. Aratsalde on! (Bijoaz Etxenagusia ta Apaizgaia ez gañeko guziak ta auek atera lagunduaz emen egongo dira besteak eskutatu arteraño.)

XII. AGEÑALDIA

Etxenagusia ta Apaizgaia.

Etxen. Ez dakit bilera ontatik zer atera diteken. Efi onetan alkañen artean asefe izaten gera. Ez dakit...

Apaizg. Etofi dira beintzat ta zure deia ongi erantzun dute. Orain, zuk gauzak ondo zuzendu bear.

Etxen. Or dago, bada, korapiloa; nere buruan det uzte gutxi, aspertua bai-nago. Ta kemenik ez beñiro efi lanean aste-ko. Zortzi urteko diputadutzak, amar urte Buru-Batza-ñean, ta betiko asafe, buñuka ta nere etxearen erdi-on-damenak, gizon bulartsuenaren indañak ta gogoak makal-tzeko diña ba-dira.

Apaizg. Zure jatoriak ta euskerak ori ta geiago eskatzen dizute ta oraindik kemen aundiak dituzu biotz ortan.

Etxen. Toki onean.

Apaizg. Gaur Aita Gibelalde'ri bezela, egunen batean Irizar gu-ziak gorasafea egingo dio «Etxenagusia» aundiari.

Etxen. Zaude ixilik! Merezi izanda... Egin onaren txaloak... pa-loak.

Apaizg. Goiz ala berandu eñiak esker ona agertzen dute.

Etxen. Goazen, goazen bañura. Ala bearko. Oraintsu bukatu dedan Gibelalde Aitaren kondaira erakutsi nai dizut... (abituaz).

O I A L A .

BIGAÑEN EKITALDIA

(Lenengo Ekitaldi ko agertoki bera).

I. AGEÑALDIA.

Meltxor, Kaspar, Baldaxar *ta* Joxepantoni.

(*Meltxor ta Gaspar gazte kaletarrok, apain jantziak, Baldaxar ere gaztea bañan bere adizkideak baño zaartxegoa; jantzian ta itxuran ere zabañagoa.*)

Meltxor (Joxepantoni'ri) Esaiozu Donostiarrok gerala ta naikoa da. Espero gaitu-ta.

Kaspar «Aitor'en ilobak». Euskaltzaleak...

Joxepan. Bitor'en ilobak? ta esnezaleak? Ez ditu ezagutzen. Orain donostiarrok.

Baldax. Donostiar kaskariñak...

Joxepan. Ez zerate, bada, «konsulta» etorriak izango? Ez bai-du gaxorik artzen.

Baldax. Ez andrea! osasun onean gatoz.

Kaspar (lagunai) Ori dek jakin gura. Oni zeatz adierazi bearko zioagu gure asmoa, bestela...

Meltxor (Joxepantoni'ri) Zuk aituko zenuen noski, ez bestelako euskal-jaiak eñi ontan erutzen ari dirala. Bada oñetzaz zure nagusiarekin-ta itzegitera gatoz.

Joxepan. Ederki, ederki. Orduan zuek «tanbolinteroak» izango zerate?

Baldax. (pañez) Ja, ja, ja! Tanbolinteruak? Zera, gu... «iru eñegeak gera: Meltxor, Kaspar ta Baldaxar».

Joxepan. Ez zaudete zuek eñege txarrok! Donostiarrekin ez naiz fio...

Kaspar Ez dezazula gauza txarrik uste. Zure nagusiarekin ta eñiko agintariekin itzegitera gatoz. Emengo gazteai euskal dantza, jolas ta oiturak erakustera.

- Joxepan.* Jesus mila bider! Donostiafak guri euskal oiturak erakustera? ez dago gauza zuzenik! Enetxoa!
- Baldax.* Ez neri gero Donosti ikutu! (abesten du) «Festarik bear ba'da etc., Donostiafak nagusi gera, dantzan, abestietan, estropadetan ta Saski-Naski'n»...
- Joxepan.* Baita zera ere! Saski utsean bearko!
- Meltxor.* Ez zaiozula Baldaxar'i jaramonik egin ta ea nagusi jaunari, faborez, deitzen diozun. Ta adi zazu... ba-ezpa Jonixio bertsolaria nun bizitzen dan ba-al dakizu?
- Joxepan.* Ez det jakingo bada! (afokeriz) Nere anaia da-ta. (Baldaxar'eri) Ea nun dezuten Donosti'n ofelako bertsolarik?
- Baldax.* Ez, ortan irabazten diguzute. Ona egia esan. (zurikatze) Jonixio... ohea da... Txifita'baño... ta zure anaia izaki geiago.
- Meltxor.* Ta Jonixio ori, nun ikusi genezake?
- Joxepan.* Gaur erian da-ta neronek deituko dlot.
- Kaspar* (Meltxor'eri albora) Ez dek uruti izango. Tabernan noski, ardoa edaten. Onelakoekin abefia gaizkatuko diagu.
- Baldax.* (Kaspar'eri) Ixilik ago motel! (Joxepantoni'gatik) Onek aditzen ba-dik.
- Meltxor.* Jonixio'rena gerorako utziko degu. Anaia beraz? Oso «famatua» da. Orain ea On Martin'eri lenbailen etortzeko esaten diozun.
- Joxepan.* Bai, ba-noa. Bereala etofiko zaizute. (ateruntz joanaz) Zaudete pizka batean.
- Meltxor.* Bai, bai. Beraz Jonixio'ren areba. Ez genekien ezer! Bertsolari onena!
- Baldax.* (ifitsu) Izan dan onenetakoa eguzkiaren azpian ta... belafaren gañean.
- Joxepan.* Arengana ere gero joango gera (bijoia).

II. AGEÑALDIA

Meltxor, Kaspar ta Baldaxar.

- Kaspar.* Ori dek piztia! Ez dik nagusirik galduko. Ta befiketako gogoa? Anaia bertsolariarena aitatu ba-diozute aitatu dezute, Jonixio gora ta Jonixio bera.
- Baldax.* Jonixio gora!, bestela emango dik.

Meltxor Zer egingo iokan bada?

Baldax. Atso abek bildurgariak izaten dituk.

Kaspar Martin Etxenagusia ezagutzeko gogo ba-diat. Nolakoa dan!

Meltxor Oso dek atsegiña. Oraindik gizon gordiña ta iztun edeña.

Baldax. Iztuna bakañik?, idazlea ere. Gaurko «Argia'k» artikulo ona dakar berea. («Argia» aterata Kaspar'eri emanaz).

Kaspar Irakuñi diat. Ez zegok gaizki, eñeza, ariña ta eñikoia. Bañan neretzat gaurko idazlerik bikañenak, sakonenak, Azelain ta Landazabal Aba dituk. Oiek ezagutzen dizkitek iñork baño obeki euskeraren bazteñak.

Meltxor Ba'liteke, bañan oiek darabilkiten euskera zail ta gogorñ, zeñek ulertu? Garbizale porukatuegiak dituk ta onela ez gaitxiok iñora. Azelain beintzat gaitza dek, «botikarioa» dala ezagun dik.

Kaspar Azelain'ek asko zekik asko. Oraintsu «kimika» osoa euskeraz egin dik. Lana da gero. Gutxinez bi mila itz beñi sortu dizkik.

Meltxor Amaika lan beañezkoagoak ba-dizkiagu. Kimika euskeraz jañi ta sagardoa nola ondo egiten dan erakusteko liburutxo bat izan ez.

Baldax. Liburu gutxi bear da sagardoa polita egiteko: sagar ona. Ta edaten beñiz ba-zekiagu!

Kaspar Zera... euskeraz Jonixio'ren txorakeriak bakañik entzun ta ikusi bear al dizkiagu bada? Gerorako lan egiten asi bear diagu.

Meltxor Oraingo lendabizi asi adi! Ez Landazabal karmelita bezela. Euskera gozo ta edeña dik, idaz-tankeraz moteltxoa ba-da ere. Ez ziguk bada Kant'eren pilosopia aukeratu! Zein ausartu ura irakurtzen?

Kaspar Iretzat «Euskaltzaindi'ko» jauntxoak bakañik dituk akatzgabekoak. Zer egiten dute bada? Batzar asko ta utsa. Suchard gora ta Suchard bera.

Baldax. Oñenbeste txokolate? Motelek «Euskaltzaindi'koa» egin bear nazute!

Kaspar Ez gizona! Sabin ez artu nai «Euskaltzaindia'k» ta Jainko txikiak Suchard jauna, Vinson ta onelakoak dizkitek.

Baldax. Ba-natxioken bada txokolatearen ori egia ote zan.

Meltxor (Asaño) Zuekin ez zegok itzegiterik! Euskaltzaindia lan

txalogafia egiten ari dek ta jakintza legeen arabera. Azkue, Kanpion. Urkijo ta antzeko gizonak ez dituk egu-nero jaiotzen. Txapela kendu bear zaietek ta aien esanera makurtu.

Kaspar Ez nik euskera «z»'kin idazten ez duten bitartean. Zer egin ditek ba oraindano? Erekara dirua bota! Obe litekek iztegia lenbailen argitaratu Sabino'ren itzak arturik.

Meltxor Ortan ari dituk! (alkafizketa gero ta biziago azkenerano).

Baldax. Ta teatro befi bat egin «Saski Naski»'koentzat. Or gaxok lekurik ez degula.

Meltxor Zer uste dek ordea? Jaun oiek euskaltzainak dituk ta ez arginak.

Baldax. Ba, ba, ba? Esan izan diat lenago ere, neretzat onenak Elizondo ta Toribio Alzaga, teatroan; ta Kirikiño zana ta Etxenagusia bestela. «Euskaltzaindi»'koak...

Kaspar Egin zezateakean lan geiago egin dutena bano.

Meltxor Jakintza lana, auzolana dala al deritzaik? Zera, mikel-
tiak bidaliko zizkoategu zaintzea!

Baldax. Ez zegok eskubiderik, Donosti batean aguazilak euske-
raz ez jakitea! Ta kaiako mukizuak ere, erderaz itzegitea!

III. AGEÑALDIA

Lengoak ta Etxenagusia.

Etxen. (Sartuaz) Ongi etofi gazteak! (Meltxor'eri) Zer modu Etxeberia? ondo e? (Laztanduaz.)

Meltxor Ederki! Eskafikasko, zu ere bai?

Etxen. Baita, baita. Oia uztutzen degu-ta.

Meltxor Nere adiskideak aurkeztuko dizkitzut e? au, (Kaspar'e-
rengatik) Kaspar Lekuona. Izen ordea «Txorlero».

Etxen. (alkar oi dan eran agurtuaz) Poztutzen naiz ezagutuaz. Beraz «Txorlero» zaitugu. Zure lanak atseginez irakur-
tzen ditut.

Kaspar Eskefikasko! utsa dira!, zureak bai iaioak. Gu bai zu eza-
gutzera pozik etofi gerala, otsaundiko gizona.

Etxen. Utsa! utsa!. Ke pizka bat ta gar gutxi. Ni itzali naiz.

- Meltxor* Ta beste au (Baldaxar'erengatik) Baldaxar Aranguren «Akulu».
- Etxen.* Gizona! Akulu? (eskua estutuaz) Ezten zofotzekoa gñera. Ondo zaude e? Ez dago zure itxurara begiratzea besterik.
- Baldax.* Ni bezin ongi osasunez izatea opa dizut. Gaur zu ikustekin, beñiz ezin obeto.
- Etxen.* Eñitan ari zñatela iruditu zait ba?
- Meltxor* Ba-dakizu, gure eñietak ajola gutxikoak izan oi dira.
- Kaspar* Euskaltzaindia'rengatik ta beste jaun batzuentzaz gaizki esaka ari giñan. Guziok ez gera iritzi batekoak-ta.
- Etxen.* Ori ondo dago. Euskera ta euskel gauzak aintzakotzat artzen diran ezaugarria da. Beaumarchais'ek esan zuan «letradunen eñepublica otsoen eñepublica zala».
- Baldax.* Nik esaten dedana: euskaldunok eñepublica bear degula,
- Meltxor* Orain ez goatxiok politikara. (Etxenagusiari) Ba-dakizu zertara etofi geran. Gure eskutitza jasoko zenuen. Ea ba, zer nolako euskal-jaiak antolatzen ditugun.
- Etxen.* Begira, ni, zaña ta gogo gutxikin nago, azkeneko urte oietan zigor aundiak artu ba-ditut. Ez naiz lengoa, orain zuen gañak zerbait suspertzen ba-nau ere. Euskal-jaiia emen egiteko asmoa eñiak oso ondo artu du, agintariak ta guzi. Ta Gibelalde aitari gorasafea egitea, bururatu zaizuten asmorik egokiena ba-da. Emengo semea izanik ez zitzaion beñere ezer egin.
- Kaspar* Gibelalde izan uan ea euskeraren aita.
- Baldax.* Euskeraren aita Aitor izan uan ba?
- Kaspar* Ixilik ago! Irudimenezko izena dek ori. Gibelalde Lañamendi'k ere aitatzen dik orduko izlaritatik bikañena bezela. Ta emen, jaiotefian aren omenez zerbait egiteko garaia dek.
- Baldax.* Gibelalde Gazteluzar'en jaioa zala ere aditu izan diat.
- Kaspar* Ez jauna! Aspaldi garbin jañi uan Irizartaña zala. (Etxenagusiari) Ez al da onela?
- Etxen.* Bai, ezpairik gabe. Ez da egun asko oso agiri bakanak jaso ditudala Gibelalde'ren bizitzaren buruz. Eskutitz batzuek ba-ditut, ark bere amari zuzenduak. Aldi artan-egia da ama Gazteluzar'en bizi zala, ez emen. Bañan agiri guztiok diote emen Irizar'en jaio zala «Etxegoiko»

baseñian. Goazen nere liburutegira ta erakutsiko dizkitzutet amaika paper zar. Ta ardo goxo txufut bat artuko dezute besteak meza nagusitik etofi bitartean.

Kaspar Zure agiri zafak pozik ikusiko nituke, bañan ez zaitela guretzako ezer ateratzen aritu. Eskefikasko!

Baldax. Ni beintzat etxean gosaldu ta gañera emen ostatuan afautz prejitu pare bat artua nago. Eguardi arte ez det ezer nai. Mila esker!

Meltxor Ez jauna ez! Liburutegira lagunduko dizugu, bañan jaia aufera eramateko sermoi askotxo tajutu bear ditugu. Ez degu astirik galtzerik. Dantzari, bertsolari, palankalari, auferen jaia ta abar gertuarazi bear dira.

Etxen. Ez daude aztuta, ori guzia gertutzen ari dira, ta alkatea ta besteak etofi ditezenean zertan diran adieraziko dizute. Ez det uste eragozpenik sortuko danik: enparantzan naiko toki jolas guzietarako ba-dago; eliz-etxean areto aundia teatro jaierako.

Baldax. Oraingoz seguru gera, orduan.

Kaspar. Gobernadoreak baimenik ukatzen ez ba'du.

Etxen. Bai zera! Bera «konbidatzeko» asmoa dute-ta. Emen aufera dijoaz. Orain zuek lan egin bear dezute Donosti aldetik jende asko etofi dedin. (abituaz)

Baldax. «Aitor'en ilobak» jaiak eratzen mutilak dirala ba-dakizu. Jo ta kea aterako degu.

Etxen. Zuek bezelako gazte askorekin zerbait izatera iritxiko giñake. (Atean Meltxor'eri lenengo igaro arazi nai dio).

Meltxor Ez, jauna, zu lenengo. Ez lizake besterik bear.

Kaspar (besteai dañaiela) Gazteak futbol, zezenak, boxeo ta antzekotan bai: ostikoka ta mutur joka. Ori dek auferape-na!

Baldax. Ez neri ikutu Uzkudun.

Kaspar Ikutu ditek ondo Ameriketari (bijoaz)

IV. AGEÑALDIA

Garatzi ta Maistra. (*Beste atetik sarturik*)

Garatzi Etxe ontan sartzen ikusi ditut, zure zai nengoalarik. Beriala deitu egin didazu ta etofi gera. Donostiañak ziran.

Maistra Bai emakumea! Iru dira; bata «de sombrero» zapata txuriakin; bestea burutzik zijoan ta irugañena beñiz lodi bat da baldar jantzia, zaragi puztua zirudien.

Garatzi Ez dakit ba...

Maistra Zera izango da. «*Akulu*»! Ori euskal jai guzietara azaltzen da. Gizon jatorra ta oso ezaguna.

Garatzi Ikusten dedanez atsegin zaizu. (iritsu)

Maistra Ez det onurarik (probetxurik) ezkondua baida. Seme pila ere izan bear du.

Garatzi Guziekin baldin ba'dator izango degu lana.

Maistra Aur geyago oraindik? Eñikoekin ere aski degu. Zerbait ikasten ari dira ta orain lasago nago. Dantza ta antzerkian txalo edeñak jo bear dizkiote.

Garatzi Migel'ek aurfentzat ipui polita antolatu du: «*Lañoa ta Izafa*».

Maistra ¿Ura pañak atzo apaizgaiarekin!. Eñetore jaunari ez omen zaio ondo iruditzen neska-mutilak nastuan azaltzea-ta.

Garatzi Migel'i esan bearko diogu ipuia aldatzeko: neskak alde batera, mutikoak bestera. Apika bera ere iritzi ortakoa da. Guregana aspaldi ez da etortzen beñepein. Ikusten ba'degu osta-osta...

Maistra Esan ba'dezu esan dezu (baratzaruntz begiratuaz) begira nundik datoñen.

Garatzi Ene, bera da bai!

Maistra Ez du igesi egiterik.

Garatzi Ixo e? Ez esan bere buruagatik itzegiten ari giñanik.

Maistra Ez Ez, (Migel agertu bitartean neskatil biak, urduri, orazkera ta soñekoak dantzatu bitzate.)

V. AGEÑALDIA

Lengoak ta Migel (sartuaz)

- Migel* (aítu antzean) Zuek ere emen? Zer modu? Ez zaituztet ikusi osteguna ezkeru?
- Maistra* Ori esan! Ederki!
- Garatzi* Gu ondo ta zeoñi?
- Migel* Ba-al dakizute donostiañak etoñiak diran?
- Maistra* Bañenen izan bear dute.
- Garatzi* Bai, bai. Neronek sartzen ikusi ditut.
- Migel* Ez ote daude gure zai? (ateruntz joanez).
- Garatzi* (Maistra'ri) Onak begiratu ere ez digu egin. (Migel'eri) Guregandik alde egiteko gogotan zaudela dirudi.
- Migel* (Beñiz neskatilari urbildurik) Ez enetxoa!. Pozik zuek ikustez. Bañan jaun oieri lenbailen adierazi nai diet, one-la ba'goaz euskal jai, koskoña ta utsa aterako dala. Apaiz oñek...
- Maistra* Ez gizona! Ez dezu esango nexka-mutilak ez dirala ederkiki ikasten ari bere lantxoak.
- Migel* Zer nai dezu egitea ordea?.. Oraintxe apaizak esan bait-dit, ez duala nexka-mutilak nastuan ateratzen utziko.
- Garatzi* Ori, zuk ontzat emango dezu: mutilak alde batera ta neskatxak bestera. Zure legea bai-da!
- Migel* Ez naiz oñen estua.
- Maistra* Orduan antolatzen eñeza da, Eñetore jaunari jaramonik egin ez ta kito!
- Migel* Ez da au okeñena. Sekretarioak esan dit, ez ditekela egin oñelako jairik eskolan. Legeak eragozten duala.
- Maistra* Gure aurkako legeak ondo dakizki. Iribeñitara dala eza-gun da.
- Garatzi* Nere aitak itz erdi bat esan ezkeru bigunduko zaigu.
- Migel* (Ezkoña) Ez dakit, ez dakit zer aterako degun. Or aditu det euskal jaiarako «Jonixio» bertsolariari itzegin diotela. Zertarako?.. Mozkor eñeña Jonixio! Bide ortatik «kultura» gozoa iritxiko degu.
- Maistra* *Gonzalo de Berceo*'ren eskolakoa bai da. Ezin uka diteke ateraldi zofotz ta etoña ez ditunik.

- Garatzi* Nor ekartzea nai dezu bada... Mistral.
Migel Enbeita beintzat.
Maistra Gizaxoa makal bai-dago.
Migel Beste batzuek ere ba-dira. Dana dala, nai duena egin dezatela. Ni ez naiz sartuko.
Garatzi Zuk naikoa dezu zure gaxoekin.
Migel Ez ba'dakizu ere gaur dantzari txikien erakuslea oeratu arazi det. Atso, txorkatila biuritu zuan, ta ondo lotu ondoren, geldi egon dedin oeratu arazi det. Bestela, kaxo! gure dantzariak.
Maistra Ori ere ba'degu gizona. Ez zaitela oren goibela izan.
Garatzi Beñiz ere erian D. Bildur deituko dizute.
Migel Esamesak utzirik jaun oriengana goazen. Ea zerbait erabakitzen degun. Egun gutxi daude aurretik.
Maistra Goazen, goazen, bañan, zuk uste dezun baño obeto dijoa guztia.
Garatzi (Íritsu) Ez dezu begizkoan sinistatuko e?
Migel Ez, zure begietan sinisten det. (bijoaz)

VI. AGEÑALDIA

Joxepantoni gero Alarguna.

- Joxepan.* (Txintxañi otsa entzun bedi ta ondoren sarturik) Esaten det bada, gure etxeak erota dirudila. Au lana, zikin-zikin bazter guztiak egiten dizkidate. Au istilua! Ezin betarik artu mantal garbirik jartzeko. (kaleko atetik begiratuaz) Alarguna degu. Maiz dabil emen ikusmiran. Ta ez ote nere nagusiaren atzetik? Alarguna izan oi dira okefenak. Ni ere naiko etxekoandre naiz etxe onetan. (ixilunea) (Alarguna atean agertzen danean) Auñera, auñera!
Alargu. Egun on Joxepa.
Joxepan. Baita beñi ere. Etxea ez dagoala oso txukuna esango du. Zortzi egun oietan uzten al didate bada. Orain ere etxea ea bete zait.
Alargu. Neretzako tokia geldituko da.
Joxepan. (gaiztakeriz) Toki geiegi ez ba'du bear bai.
Alargu. Zeintzuek daude or bañuan?

Joxepan. Neronek ez dakit. Bakañik loiez etxea zikindu didatela. Au kuxidadea. Eskeñak beñi gomazko oñetakoekin etoñi dala.

Alargu. Bai, anakak aunditu egiten zaizkit ibilian, ta zure nagusiak gomazko oñetakoekin ibiltzeko agindu zidan.

Joxepan. Alpeñik da. Gaitza ori ondoenik sendatzen da odola garbituta.

Alargu. Zu ere, sasi-sendagiletakoa al zaitugu?

Joxepan. Zerbait ikasia naiz Xerapi kuranderarekin. Aunditasun ori kentzeko artu beza, goizean baraurik, osin-ura. Eguardian zankogofien belar-ura ta gauean, bost-oñi ostuekin egindako ukenduaz anka ondo igurtzi. Ez da eñemedio oberik.

Alargu. Ez enetxoa, ez nago zikinkeri oriek artzeko. Eskeñik asko. (asañe) Ta naikoa degu. Garatzi ta Maistra emen al dira?

Joxepan. Ez bedi aseñetu, e? Ba-noa ikustera (abituaz) Bada osin uda artu ezkeru...

Alargu. Ez det asmorik. (Txintxañi otsa entzun bedi).

Joxepan. Ateko deia! (beste ateruntz joanez) Itxoin beza pizka batean. Ea nor dan. Au ardaña. Ez gaituzte pakean utziko. (bijoa)

VII. AGEÑALDIA

Alarguna bakañik, gero Alkatea.

Alargu. Nabarmena ez bestena. Utzi ezkeru sartuko litzake baten eztañiko zuloan. Ondo eman ere. Ez dakit nola Martin bizi ditekean onelako emakumearen mendean. Zarpatsu ta zikiñagoa da gaxoa. Ta... mingain luzea bera bezelakoa. Ta Martin Etxenagusia onela bizi?.. ezkondata ondo bizi besterik ez luke ta.

Alkatea (Sartu ta agurtuaz) Zer modu?.. Bakañik zaude...

Alargu. Oraintxe etortzea egin det. Ez nago bakañik, beste guztiak or baruan izan bear dute.

Alkatea Zorioneko euskal jai ori dala-ta txoratu bear gaituzte guziok. Beti zerbait ba-degu. Ta Udal-etxean? Egunero

paper ta eskutitzak efuz datoz. Sekretarioa amofazten dago ofenbeste lanaz.

Alargu. Ori da aren zeregiña.

Alkatea Ta nerea, zer da?

Alargu. Eñiari ta zure alabari kontu artzea.

Alkatea Bata ta bestea daramakiten bideak arapatuko ditu. Nere buruak ere ematen dit franko lan.

Alargu. Zer bada, gaxo al zabilta?

Alkatea Gaxo ez bañan, ez oso ondo. Nere alaba, Garatzi, ez dago pozik emen. Donosti'ra bizitzea joan nai luke.

Alargu. Ez dakit, bada, emen adiskideren bat ez ote duan.

Alkatea Dana dala, Garatzi ezkondu dedinean, aita bakafik geldituko da. Bakafik ta alarguna... bi bakartasun.

Alargu. Nork esan zu ikusita onelako kezkek zarabilta. Eñian ondoena bizi dan gizona zera-ta. Umore on ta alaitasun obean. Beti lagun artean otordu goxoak egiñaz, zein bizi da zu baño obeki?

Alkatea Etxean zerbaiten utsa danean batek lagun-arteko jan-edanetara jotzen du.

Alargu. Bañan gizona! Orain eñian jai edeñak antolatzen ari gulararik. Noiz ezkerro.

Alkatea Maiz ikusten zaitudan ezkerro...

Alargu. (Añiturik) Ez zera benetan ari! Beraz nik eñua.

Alkatea Ori ez bañan... (ixilunea)

Alargu. Norbait dator. Martin izango da.

VIII. AGEÑALDIA

Lengoak ta Etxenagusia. (*agertuaz*)

Etxen. Zuek emen ta gu zai. Nere Joxepantoni txotxolotzen ari zait.

Alargu. Ementxen utzi gaitu zure etxekoandre ofek...

Alkatea Etxekoandre izena ba ezpada esango zenuen.

Alargu. Zerbait esateko eskubibea ba-dedala uste det. Joxepa ofek natoñen bakoitzean al duan guzia itxoin arazten dit.

Etxen. Barkatu, ta ongi etofiak (gaiztakeriz)... biok

Alargu. Bakoitza gere aldetik etofi gera. Ez uste.

Alkatea Itsumustuan.

Etxen. Biziaren gertaerak. Goazen lenbailen zai ditugu-ta. Donostiafok etofi dira ta Jonixio'ren bila joan zaizkit. Ea guk zintzilik dauden zer nola asko tajutzen ditugun. (zerbaitetzaz oroiturik) a! Alkate jauna, Gobernadore' arengana azaldu bearko dezu, baimen eske. Ta emakumezkoentzat ere lana ba-dago.

Alargu. Gure neskatilak, or izango dira?

Etxen. Ba-da alditxo bat.

Alargu. Ez bai didate itxoin. Etortzeko presa zuten.

Alkatea Gazteak gazteekin nai.

Etxen. Ni gazte tartean atsegiñena izaten naiz. Nunbait ber-gaztetu naizen ametsa... Goazen bañen ortara.

Alargu. Sinisten det bai, bai, txokoan uzten gaituzula.

Alkatea Ea liluratu-ta neskatxa xamufen baten sarean erortzen ote zeran. Afiskoan zaude.

Etxen. Onuzkero ez. Obe nuke gauza ba'nendi.... (Bijoaz)

IX. AGEÑALDIA

Apaizgaia ta Sekretarioa.

(efitan ta eztabaidan bezela sar-bitez)

Sekreta. Ezetz esan dizut. Euskera, euskera atzerapena dala. Ilunpea. Elizarako bakañik duin dan izkera. Au jakintsu guziak esango dizute.

Apaizg. Lojika aztu dezu zearo. Elizarako duin baldi ba'da beste edozein gauzetarako areago. Jesukristo'k esan bai-zuen: dañaikidana ez dabil ilunpean. Ergo, aren bidetik joan al izan ezkerro beste guzietatik ere bai. Au argi ta garbi dago.

Sekreta. Zurekin ez dago eztabaidan aritzerik. Itzetik ortzera Santo Tomas aitatu ezkerro egiña dagola uste dezute. Geroztik munduan ezer gerta ez ba'litz bezela.

Apaizg. Geroztiko gertaerak ez dute egin aren esanak ta beste Elizanaren esanak sendotu ta baietsi besterik.

Sekreta. Ezer gutxi irakuñi dezula ezagun da. Ez zenuen irakuñiko Gerchonoff Efusi'ko pilosopo beña.

- Apaizg.* Ez det ezagutzen. Ez da zuk ere Zinkunegi'k itzulitako «Irizpidea».
- Sekreta.* Zinkunegi?, italianoak ez zaizkit atsegin. Perosi'ren mezak aspertu naute.
- Apaizg.* (Iritsu) Ez gauzarik nastu. Nork esan dizu Zinkunegi italianoa danik? (pañez) Geienaz etruskoa... bañan Aya'n jaioa.
- Sekreta.* Ayan?... Olandesak ere ez dira nere gogoak... Gaztak ezik.
- Apaizg.* Ba, ba! aski degu. (ixiluena) Ta, euskal jaiarako baime-nik ba-al degu edo ez?
- Sekreta.* Oraintxe artzea egin degu Gobernadore jaunaren telefonema. Ez baiezkoa ta ez ezezkoa. Berarengana deitzen gaitu programa azaldu dezaiogun.
- Apaizg.* Orduan jaia egingo da.
- Sekreta.* «Magister dixit».
- Apaizg.* Ez jauna ez. Vox populi.
- Sekreta.* Neregatik egin dedila, lenbailen gañera! Jai koskor orlan geiago ematen ari zait Niza'ko jaiak baño.
- Apaizg.* Alare gizona! Eria poztu bear degu. Onelako jaiak bea-fezkoak izan oi dira urte askotako otztasuna berotzeko, gure lur maite au ongaritzeko. (maitekiro) Neska-mutilek zeñen gogoz ikasten ari diran ikusiko ba zenu. A! Orfeoia ere izango degu. Abestetutzea etofiko zera, ez da ala?
- Sekreta.* Ni? ez dakit kantatzen gizona!
- Apaizg.* Beinik bein auřeskuan bai, atera bearko dezu.
- Sekreta.* Ezetz gizona! Dantza oriek ez bai dakizkit.
- Apaizg.* Auřeskuko soka joatea oso eřeza da, azari dantza besterik ez.
- Sekreta.* Azariarena ezik artzarena egingo nuke.
- Apaizg.* Bai zera. Gañera auřeskurako, neskatxarik egokienak, aukeratuak daude ta gizasemeak ere aien malakoak bear ditugu. Nai ta nai ez zu tartean bear zaitugu.
- Sekreta.* Beñere ez bai naiz auřeskuan atera izan.
- Apaizg.* Oraingoan txanda datorkizu. Nexkatxarik geienak, Juanita'k, Garatzik, itza eman dute. Geiago luzatu gabe;bařura goazen. Beřiz ere, «beti berandu»'ren fama izango degu.

- Sekreta.* Goazen, bai. Ta azari dantza, zeñek erakutsi nezake? Jakiña, ateratzen naizenean ez det «ridikuloa» egin nai.
- Apaiæg.* Neronek gizona. Oso ezeza da. (Iru edo lau kafera egin bitza) Ikusten? Ba-goazke. (abituaz).
- Sekreta.* (dafaikiolarik) Ta pañueloa, mutilak eskeñi bear izaten al du?
- Apaiæg.* Bai, ta efoskila ta limonada. Ofetzaz ere itzegingo degu. Ta zer derizkiotzu, jairik egingo al da?
- Sekreta.* Bai gizona! (Bijoaz).

X. AGEÑALDIA

Joxepantoni ta Jonixio (*bertsolaria.*)

- Joxepan.* (atean) Sartu... bañan onelako zikin etoñiko itzan ba? Zer esango duten ere.
- Jonixio* Au ez den ezer. Zikiñagoa ere ibili izan naun. Lanetik nola etortzea nai den.
- Joxepan.* Ez zak jañi oñik alfombran.
- Jonixio* Gure etxeakoak ez ditun zikintzen. Ez bai daude!
- Joxepan.* Ago emen. Ire bila plazaruntz irten dituk ta deitzera niak.
- Jonixio* «Entrebitartean» eseri al niteke?
- Joxepan.* Jaun oriek beriala emen dituk. Ez alpeña izan (abituaz)
- Jonixio* Ez zutik ta ez eserita, bada, ez niagoken besterik etzinda ala zintzilik.
- Joxepan.* Bertsoan atera zaik. Oñelako ateraldiak jaun oiei atsegin izaten zaizkiotek.
- Jonixio* Ateratzeko sartu egin bear (jan zimikoa egiñaz) Ontatik ematen ba'dute ariko natzaie. (diru kiñua egiñaz)
- Joxepan.* Onelako jende nagusiak iretzaz galdetzeaz bakafik, pozik bear uke. Ondra aundia ez badek-ba.
- Jonixio* «Ondrakin» jango den.
- Joxepan.* Jangose ez bestena! Ez gero jaun oiei arazoi txafik eman.... (bijo)

XI. AGEÑALDIA

Jonixio bakarik.

Jonixio (alde guzietara begiraturik) Emen baño gustoago Lukax' enean egongo niñuke. Jonixio'rentzat sagardotegia leku ohea bai-da... Ala ere, nagon, ez da au toki txafa. Emen-go nagusiak lenago ere eskupeko edeña eman izan dit, eskuzabala da bera. Guzia Xenpelar'eren bertso batzuek paratu nizkiolako. Ta itzneurtuetan asko ez ba'daki bada. Añituta utzi nindun! (ixilunea) Donosti'tik nere bila etofi diran beste jaun oiek ez dira edozein izango... Kaletar oiek zer ote dabilta?... Bertsoan onena nor dan jakin nairik edo... Atera bedi Euskal-Eñin dan onena ta eguzkiaren azpian sortu dan trebeena ta Jonixio'k zer erantzun jakingo du. Ori bai euskera garbiz egin ezke-ro, bestela alpeñik ari dira. Bein ola, Bizkai aldera eram-n ninduten ta «*Enbeitia*» edo esaten dioten bat lagun jafi zidaten. Ura ez zan bertsoan egitea... Olerkia edo Lerdia! Utsa!. Ura besterik edaten ez duan gizona bertsolari?.....

XII. AGEÑALDIA

Lengoa ta Meltxor, Kaspar ta Baldaxar.

Meltxor (Lengoak sartuaz) Emen zegok. Etofi zerala, e?

Jonixio Booo!

Baldax. Kaxo zera?

Kaspar Egun on olerkari!

Jonixio Ez jauna ez, Jonixio naiz, ta ez izenez «Upel»

Baldax. Bai gizona, Jonixio. Urteak dira ezagutzen zaitugula.

Jonixio Beste lagintzan ibili oi gera geienez, itzaigoan, ta iñoiz bertsoan ere bai.

Meltxor Oñetarako bear zaitugu bada. Emen egingo diran euskal jaietan bertso jardun aldia egin nai dezun galdetzera, gentozen.

- Baldax.* (bizkafean joaz) Jonixio, zuk dakizun bezela.
- Kaspar* Ori, ori, ekin beti abefia gaizkatzeko...
- Jonixio* Gaizkitu? (albora) Au oraindik euskeraz ondo ikasi ba-
gea degu.
- Baldax* Ixilik zaude! euskeraz ondoena dakina da-ta. Laister
«euskaltzain» egingo ote duten.
- Jonixio* Ni aspaldi «itzai» naiz.
- Baldax.* Ta ni «akulu».
- Meltxor* Bada, adiskide, egun oretan bertsolari gudua edo jafi nai
genuke. Bi alditan. Bata bazkari garaiean ta bestea be-
riz enparantzan afatsaldeko jaiean.
- Jonixio* Ta zera... zein izango det «amigo?»
- Kaspar* (albora) Au astakilo bat da! Ori euskera. Lotsa bat da.
- Meltxor* Beste batzuen artean zurekin jarduteko Enbeita otsaun-
dikoa ekañiko degu.
- Jonixio* Enbeitia?... bildur gutxi Txifita'rekin ere indařak neur-
tzeko. Enbeitia ořek eztařia du piña, gañantzean, bertso-
laria? ez izan nunbait berezkoa.
- Kaspar* (Asaře bizian) Ixilik zaude biraorik jaurti gabe!
- Jonixio* Gezuřa da. Idiekin nabilelarik itz txarēn bat edo beste
botatzen degu, bañan bestela bertsoetan....
- Baldax.* (sutsu) Enbeita aņakorik ez da egundaņo sortu. Zer ari
zera zu esaten!
- Jonixio* (lasa) Sakařagoa naizela, konprome. Ez diot amor eman-
go. Ark eskola izango du ohea, ez asnasa. Ta sari ona
baldin ba'dago...
- Baldax.* Ori egun artan ikusi bear. Zure lana ongi betetzen ba-
dezu saria ere neurian izango da.
- Jonixio* Alegiņak egingo ditugu.
- Baldax.* (belařira) Ea neskatxa erderazaleak zirikatzen dituzun.
Gogor gero!
- Jonixio* Zu ez zera bada «akulu»? Ajola gutxi neskatxai Jonixio
arlotearen esanagatik. Amiorik ez lekarkien itza, amo-
tza da neskatxentzat.
- Meltxor* Ez dago gaizki esana. Bertsoetan ez ezik pilisopokerian
ere ba-dakizu Jonixio.
- Jonixio* Bertsolariak guzitatik jakin bear du, idiek gobernatzen
ta gizonek ezagutzen.
- Baldax.* Ta emakumezkoak?

Jonixio Ez da jaio egundaño emakumea eziko duanik...

Baldax. Bota bear dizkietzu bada edeñak.

Jonixio Alpeñik, aiek gizaseme galaiari belañiak ernai...

(Jonixio ta Baldaxar'ek alkañizketan dañate)

Meltxor (Kaspar'ekin izbidean) Etxenagusiak liburutegi edeña du, e? Ez dira beste bi izango Euskaleñi guzian.

Kaspar Bai, bai bikaña. Alare, paper zafak ondo zeudek, bañan, egintzak, egintzak nik naiago. Gure auzia kalera atera bear diagu.

Meltxor Oraingoan gizona sutu diagu ta ez dek ezer gutxi. Jai aundiak ikustekoak gaituk.

Kaspar Azkenengo orduan eragozpenen bat jartzen ez ba'dute.

Meltxor Onuzkero ez. Alkate ta sekretarioak zer esan duten aitu dek.

Kaspar Obe, obe (bañendik datozen par-zantzoz ta abotsak entzun bitez) Bilerakoak onuntz zetozek (atera begira jafiaz).

XIII. AGEÑALDIA

Lengoak *ta* Alarguna, Garatzi, Maistra ta Migel;
geroxeago

Alkatea, Etxenagusia, Sekretario *ta* Apaizgaia.

(bertan zeudenak ta etoñi beñiak agurtuaz)

Meltxor Ba-al zoazte dagoanerako?

Maistra Ez bada. Erabaki batzuek artu ditugu ta orain nai ba'dezute eskola ikusiko degu ea toki ona iruditzen zaizuten.

Kaspar Ori zure eskura uzten degu.

Garatzi Zuek ikustea obe da.

Meltxor Joango gera bada.

Alargu. Lan edeña jafi diguzute ofenbeste galtza txuri josi beañez.

Meltxor Eñukizko egintza da lagun-urkoa jaztea...

Migel Ez ordea dantzariz. Ez ba'da beste eragozpenik sortzen ta egun artan eguraldi ona egingo ba'ligu.

(beste taldetxoan Alkatea, Etxenagusia, Sekretario ta Apaizgaia ager bitez).

- Etxen.* Nai ta nai ez, alkate jauna, aufeskuan atera bearko dezu.
- Alkatea* Ezetz gizona! ez naiz dantzarako gauza. Nere ordez sekretarioa aterako da.
- Sekreta.* Alkate jauna!.. nai duan bezela bañan...
- Apaizg.* Bai, bai. Nik dantzan erakutziko diot.
- Jonixio* (Baldaxar'eri) Au da jendez. Eztaiak al dira?
- Baldax.* Ja, ja, ja! (Beste guziaz) Onek etxe ontan eztaiak diran galdetzen du. (Geienak para dagite).
- Apaizg.* Zeñek daki, zeñek.
- Etxen.* Jonixio bertsolariaren ateraldiak.
- Alargu.* (Jonixio'rengatik) Ori da bertsolaria, e?
- Garatzi* Ori ezagutzen det. (Maistrari) Idiekin ibiltzen dana.
- Maistra* Bai, bada. Bertsolaria ta itzaia. (Jonixio'ri) Ez al da onela Jonixio?
- Jonixio* Bai andrea. Maistra'k ondoena nere befi daki (orok bertsolariari begira).
- Apaizg.* Emen degu eskola gabeko «rapsoda». «A» ezagutzen ez daki ta mila kondaira itz neurtuetan esaten bai
- Sekreta.* Ardoaren jakituria.
- Apaizg.* Anakreonte'ren motakoa da.
- Etxen.* (Jonixio'ri) Gazte oriek esango zizuten euskal jaierako zere burua gertu bear dezula.
- Alkatea* Ta eztafia.
- Jonixio* Bai jauna, bai.
- Alzatea* Ea saria zuretzako dan.
- Migel* Ofetarako kontuz ibili bear dezu zuretzarekin.
- Jonixio* Bearko mediku jauna, iñork konbidatzen ez du-ta.
- Garatzi* (Maistrari) Ta bertsolariak, aufetik ikasi gabe, nola asmatzen dituzte ainbeste bertso?
- Maistra* Etofia izan-ta.
- Alargu.* Berez bear.
- Baldax.* (Jonixio'ri) Zuri begira andre guziak. Gizonaren suertea!
- Apaizg.* (Sekretario'ri) Grezia'n ere onelakoak ba-ziran: Tarteziota...
- Sekreta.* Zaude ixilik gizona! Au geinaz «Beozi'koa» izango zan. (Jonixio'ri) Nungotafia zera Jonixio?

Jonixio Bedaio'koa. (Sekretarioa ta Apaizgaia keñuak egin bitzate).

Garatzi Ez diot beñere bertsolari oni, entzun. Orain kantatu nai ba'lu pozik entzungo nioke.

Etxen. (Jonixio'ri) Jonixio, neskatil auek zer nai duten aditu dezu, ea zerbait abestutzen diguzun.

Apaizg. (Andreai) Zuek iru musak zerate.

Baldax. (Jonoxio'ri) Musa aifatzen dute emen, Jonixio.

Jonixio (Uzkur egiñaz ta buruko ilea azkuretuaz) Musean, esku-tik ogeitamaika jokuan duanak ark irabazi.

Alkatea Zu zera esku. Jo zazu ordago, joan baño len.

Meltxor Alkate jaunak agintzen dizu, ez dezu ukatzerik.

Jonixio (Txapel mutufari eutzi az) Ez bai zait ezer bururatzen.

Apaizg. Bai gizona! Zortziko aundia edo amaika puntuko bat.

Sekreta. Amaika txoro! (beatza bekokira eramanez)

(Jonixio burua pizka bat jasoaz zerbait azmatzen bezela ariko da).

Maistra Aстера dijoa.

Garatzi Bota, bota!

Alkatea (izketan ari diran apaizgai, sekretario ta gañekoai) Ixo!

Jonixio («*Efiko Festan biaramunean*» eresi berean abestu beza).

Euskal jaiaren aurre-egunean
Berak dakiten txoko batean
Bi neskatz andre alargun bat
Alkate, nausi ta sei gazte tartean
Nork daki au nola bukatuko dan
Bat ez ba'da bizpairu eskontzan,

(Txalo jotze, algara ta beste par-zantzo gora ta abar).

O I A L A .

IRUGARREN EKITALDIA

(Alkatearen etxea. Euskal jaiaren eguna da).

I. AGEÑALDIA

Alkatea ta Etxenagusia.

(Biok meza nagusira joateko gertu. Alkatea agintari jantzian, «ginbail-luze», zigor ta guzi).

- Etxen.* Oso ondo arkitzen zaitut; begiak alaiago, ibileran arin, zearo gaztetuta, gaztetuta.
- Alkatea* Apainduta esan naiko dezu. Gaztetuta?. Egia esateko obeto nago zuri eskefak.
- Etxen.* Neri?. Ez gizona, bakoitzak norberaren mediku izaten ikasi ez ba'du ez daki ezer.
- Alkatea* Nik, zuk jañitako jan legeari jañaitzen diot ta txoria beze-la nago. Amar kilo pixuan galdu ditut.
- Etxen.* Ta osasunean 10 mala irabazi noski.
- Alkatea* Apari-bazkari ta etxetik kanpoko otordu guziak utzi ditut; ez amañetako, ez meriendarik, ez jate ta ez edate.
- Etxen.* Ederki, ederki, asko postutzen naiz. Ori da osasun bidea.
- Alkatea* Ta ez det ezertarako astirik atxitzen. Lenago, goizean amaiketakoaren zai ta añatsaldean bosteterdiak noiz ziran begira egoten nintzan beti. Orain, zorioneko Euskal-Jai au dala-ta, ez naiz gelditu il guzian. Bein Donosti'ra; uñena Eñenderiko txistulariekin itzegitera. Enbeitaren etxean ere izan giñan; Gernika'ko onduan bizi da. Bertsolariak dirala, dantzariak, baita palankariak ere. Atzetik ibili natzaie; bañan diruzaleagoak dira palankariak.
- Etxen.* Dirua omen da munduaren palanka-ta (iñitsu.)
- Alkatea* Esaten dizut: ez naiz gelditu bizpairu aste oietan.
- Etxen.* Ba-dakit. Ori bear zenuen sendatzeko ta zure biziari elburu bat emateañen. Zorionak!. Lana asko ta tajuz egin

dezute ta gaurko jaiak aztueziñak izango diralakoan nago. Bartaratseko aur-jaia gauza samura izan zan, malakoak ixurtzerañokoa.

Alkatea Bai gizona. Ez ba zuten neska-mutilak eginbeara ondo bete bada... Dotriña, edozein gauza euskeraz irakurtzea. Esaten dizut: lotsatua egon nintzan. Aien erdirik ez dakit.

Etxen. Ez bai ziguten era ontan erakutsi. Ez genuen izan Juanita bezelako maistrarik. Garai artan eskolara zerbait ikastera joan, ta adimena argitu beaŕean ate ta leioak itxitzen zizkiguten euskera galeraziaz.

Alkatea Ori esan. Ta orain ez dakigu nik beñik-bein bear bezela, ez erderarik ta ez euskerarik. Ara (sakeletik ingitxo bat ateriaz) gaur itzalditxo bat, Gibelalde jaio zan etxe aurrean, egin bear det ta emen ixkribitua daukat. Ondo dagon ala ez esan bear didazu. Guk ez bai degu euskera liburutan ikasi. (Etxenagusia'ri eman bezaio.)

Etxen. (Atsegiñez) Gizona! onela, onela!. (Ixil irakuriaz) Oso poliki. (Buruarekin oniritzirik) Txukun ta garbi.. Gure eretoreak baño obeki.

Alkatea Ura baño gutxiago ez naizela agertu nai nuke.

Etxen. (jaraiturik) Ongi, ongi.... (irakuriaz) Aberia... aberia ere bai?.

Alkatea Ba-dakizu, alabak ere zerbait lagundu dit. Ta itzen bat ez genekigunean, Lopez Mendizabal'eren iztegira begiratu degu...

Etxen. (pozez) Aita alabak beraz?. Oro da ori. (Beñiro irakuriaz). . (geldituaz) Barkatu, bañan emen ondo ez dagon esaera bat ipiñi dezute (Alkatea, zerik ote dan ikustea urbilduaz) Ona, emen. Ez da esan bear «itz bi Gibelalde gañean».

Alkatea Gibelalde nai ta naiez aitatu bear det bada.

Etxen. Aitatu bai. Gibelalde'tzaz itz bi esan bai, bañan ez «gañean» (ifitsu). Zapalduko zenuke. Gañean ez, «tzaz baizik. Aditzen?

Alkatea Baita, baita. (Lapitza atera ta zuzenduaz) Zuzendu det. Au besterik ez ba'da. Eskefik asko!

Etxen. (Ingitxoa itzuliaz) Gañeantzean itzaldi ori oso egoki dago. Zorionak (su-zirien otsa entzun bedi: pun, pun pun).

- Alkatea* Laister joateko garaia degu-ta, beste zerbait esan naitzuke.
- Etxen.* Bi belafiak zabalik ditut.
- Alkatea* (zalantzan) Onuzkero zerbait ba-dakizu.
- Etxen.* Batere. Ez dakit zertan ari zeran.
- Alkatea* Bada... zera... Alargunarekin ezkontzen naizela.
- Etxen.* (afituta) E? Alargunarekin ezkondu? Au da befi onal Ez nekien ezer! (eskua eskeñiaz) Bosteko ori! (Su-ziria aundi baten otsa entzun bedi) «Etxefuegoak» egindu ez-tanda. Zure omenez.
- Alkatea* Zer derizkiotzu?
- Etxen.* Oso ederki egiten dezula.
- Alkatea* Beraz, ez zenekien ezer?
- Etxen.* Ez da itz erdi bat ere. Ta nere Joxepa'k nola befi eman ez didan afitzekoa da. Ixilik ibili zerate.
- Alkatea* Ixilik ibiltzea obe; ez gera mutil koskorak-ta. Bañan, benetan, ondo egiten dedala uste al dezu?. Ba-dakizu, alarguna nengon...
- Etxen.* Ederki!. Alarguna alargunarekin. Bestela, andre alarguna, edera, ta diruduna... beti da afixko aundia mutilzafentzat; mutilzar bizitzeko jaio geranorentzat.
- Alkatea* (Pañez) ja!, ja! ja!. Nik onuzkero pausoa eman det ta aufera!
- Etxen.* Geroago ez dezu izango sasoi oberik.
- Alkatea* Ez zuk ere.
- Etxen.* Nereak egin zuan.
- Alkatea* Ori ofela dala, alabarekin izan det naigabe aundia. Nere ateraldia ez zaio ondo iruditu, noski. Negarez asi zitzaidan ta egun oietan ez da atsegin etxe ontan.
- Etxen.* Egund batzuetako asafea. Jakiña, zure alaba emakumetxo bat egiña dago ta aitak ofelako ateraldia egiteak... Bañan ezaguera aundia du ta oitzen joango da.
- Alkatea* Zeofek itz batzuek esango ba'litzaioke. Begirapen aundia dizu ta... (Txintxañi otsa entzun bedi.)
- Etxen.* Zartu bai-naiz. Ori ere egingo dizugu gizona.
- Alkatea* (Bañuan izketan ari dirala entzunik) Sekretarioa dala uste det. Aren Abotsa da... Eskefik asko ta gero itzegingo degu.
- Etxen.* Laister udaletxea joateko garaia degu.

II. AGEÑALDIA

Lengoak ta Sekretarioa.

Sekreta. (atetik) Zuen baimenaz?

Alkatea Auñera!

Sekreta. Egun on jaunak.

Etxen. Baita zuri ere.

Alkatea Zer zabilta? Ez ziñan Ayuntamentuan egotekoa gu joan arte?

Sekreta. (goibel antzean) Bai bañan Gobernadorea'k telefonema au bidali du... (sakeletik atera-ta emanaz) Ez dakit gaurko jaia... Irakuñi zazu, irakuñi.

Alkatea E! (irakuñiaz) «*Imposible acudir fiesta suspenda. Haga caso.*

(Asaie ta añituta, Sekretarioa'ri) Ez diteke gizona! Atzo azkenekoz Gobernadorearekin itzegin bai-nuen!

Sekreta. Telefonema garbi dago: «suspenda fiesta».

Alkatea Galerazi?. (sutsu) Eñi guzia jendez betea dagoenean, bazkaria bosteunentzat gertu ta gero; galerazi pake ta alaitasunezko jai au. Ez!. Eragozpen guzien gañetik jaia egingo da.

Etxen. Ori da gizona ori!. Zalamea'ko alkatea dirudizu. Ta zure itzaldi polita entzungo degu.

Sekreta. (Etxenagusia'ri erakutsiaz) Telefonema garbi jañia dago: «Aga caso».

Etxen. Bañan gizona «aga» «hatxe»'rik gabe dago-ta.

Sekreta. H. telefonoko arian geldituko zan.

Alkatea (telefonema eskuetan arturik) Ta noiz iritxi da telefonema au?

Sekreta. Arestian! Ba-ezpada kalegarbitzaleari, «etxefuegoak» botatzez usteko esan diot.

Alkatea Zein zera ezer agintzeko?

Sekreta. Obe beañez egin det.

Alkatea Beriala telefonora noa «Gobierno Civil»'erekin itzegitea.

Etxen. Lagunduko dizut.

Alkatea Goazen bada. Ez degu astirik galtzerik.

Etxen. Bai, bai. Zirt edo zart egiteko garaia da. (abituaz)

Alkatea (atetik sekretarioa'ri) Geldi zaite emen. Ostera laister gera. (bijoaz)

Sekreta. Bai jauna.

III. AGEÑALDIA

Sekretarioa bakañik.

Sekreta. Zer gertatu bear ote du emen?.. Ajola gutxi!... (ixilunea) Garatzi onuntz etoñiko ba'litz?. Bai etoñiko da. Giza legea ondo daki ta etxekoa ez dan bat, bakañik nola utziko du bada?

Egokiera oni ez ba'diot eltzen, beñiz, ez naiz berarenganako maitasuna izateko diña. Zer gerta ere gaur esan bear diot. Bai orixe!. Bigar, apika, berandu izango litzake-ta. Gañera, aita ezkontzen zaion oñekin, etxetik alde egiteko ifikitzen izan bear. Oñetarako norbait bear; ta norbait ori ni naiz.

IV. AGEÑALDIA

Sekretarioa ta Garatzi.

Garatzi (sartuaz) Bakañik utzi al zaituzte?

Sekreta. (pixka bat izuturik) Bai andrea... bai señoñita... bañan zu sartu zeran ezkeron ez ain bakañik.

Garatzi Noski, ez dezu burua asko nekatu ori asmatzeko. (ixilunea) Zer gertatu da gaurko jaia galerazteko? Egia al da?

Sekreta. Bai, bai. Gobernadorearen agindua da.

Garatzi Zuri ajola aundirik ez dizula dirudi.

Sekreta. Naigabe izugañi baten pean nago. Ez bai zaitut ikusiko aureskuan ateratzen.

Garatzi Ez da oso naigabe aundia.

Sekreta. Zu aureskuan egoteak naigabea aztu arazten dit. Ordain edeña.

Garatzi Eskeñik asko. Oso itz leuna zaude.

Sekreta. Ez zuk merezi dezun añañoa.

Garatzi (legor) Zu alkatearen alabarekin izketan ari al zera?

Sekreta. Bai, alkate ta nere nagusi onaren alaba bikañarekin.

- Garatzi* Ez dira koipejarioak nere gogokoak.
- Sekreta.* Ori ez; ez zaitut zurikatu nai izan. Inolaz ez.
- Garatzi* Orduan itzegin zazu adiskide batekin bezela ta ez...
- Sekreta.* Eskeñik asko adiskidetzat artzen nazulako. Ez nintzan ofenbesteraño ausartzen. Ba-dakit naigabe aundi baten pean zaudela. Aita aita izaten da...
- Garatzi* (ben) Nere aitaren kontuak pakean utzi itzazu.
- Sekreta.* Barkatu... aspaldidanik ezagutzen gera ta onirizten ba' diozu nere bizia eskeintzen dizut...
- Garatzi* (zakar) Geiegi ausartu zerala uzte det. Ori ez da adiskide izatea.
- Sekreta.* (luñera begiratuaz) Gaizki esanak barkatu, bañan ezin nengokean baruko argurioa azaldu gabe...
- Garatzi* Bada, gorde dezazuke beste batentzak. Naikoa degu. (automobil-ots, pilarmonika ta txistuaren soñua, deadañak ta abar entzun bitez) Aditzen? Plazara jende asko etofia izan bear du automobiletan. Ikus itzagun! Goazen atzeko balkoira!
- Sekreta.* Ez det ezer aditzen, ez ezer ikusten. Zertara datoz? Ez bai da jairik izango.
- Garatzi* Jende txea etortzen asi dan ezkerro jaien bat izango da. (abituaz).
- Sekreta.* Ez dit erantzun... bañan antza eman diot ez duala nerekin ezer nai (mindua) Gaur ez da jairik neretzat! (bijoaz).

V. AGEÑALDIA

Apaizgaia ta Migel (*Medikua*)

(sartuaz) Bart oso poliki atera zan jaia. Pozik nago. Ez nuen uste nere antzerkitxoia ain ondo antzeztuko zutenik.

Apaizg. Oso egoki egin zuten. Guziok pozik atera ziran ta osterera ikusteko gogoz.

Migel Juanita maistra'k auek ederki gertu dituala, bestela, gauza gutxi da nere komeritxoia.

Apaizg. Ez, ez, ortan iaioa zera.

Migel Zure nexka-mutil taldea ez zan atzean gelditu bada, kristau-lkasbidearen azterketan. Aiek bezela euskeraz Dotriña jakitea nai nuke.

- Apaizg.* Neroni ere afitua nago. Ori bikario jaunak nai ez zuala. Dotriña zafa aurentzat gaitza dala ta beña erakutzi bear zaietela-ta. Nik ez dakit zenbat aitzeki geiago. Gure On Justo setatiagoa degu. Ez ari gauza beñirik eman ohea baldin ba'da ere. Zeñen ederki ikasi duten ikusi da. Ez bakarik itzez-itzez, zer esaten duten ulertuaz baizik. Naita ere ezin erakutsi izango nieke «Todopoderoso, Principioa, Fiña» ta antzeko motrolokeriak.
- Migel* Nere adiskide «e'republicano»'bategi ala esan oi dit: Euskal-eriko apaizentzat, urtetan urtetan dotrina zar trakets ta baldar ori erakustea lotsa aundi bat izan dala.
- Apaizg.* Ta a'azoi aundia du. Zenbait apaizek atzo ikusi zutekean Kristau Ikasbide beña dala e'ez ta garbiena aurentzat. Ta zer esanik ez dago Jaungoikoaren itzal ta aunditasunari dagokiona. Zafa beñiz...
- Migel* «Sylabus»'en obeto izango litzake Leizaola'aren «Testamentu Beñiaren» ondoan. Eliz amak galerazitako euskal liburu bakaretako au bai-da.
- Apaizg.* Ez det o'fenbeste esaten, bañan gero ta toki geiago beñiari egin bear zaiola bai: kristau ta euskaldun geran aldetik.
- Migel* Kaska gogor batzuentzat alpeñik esatea izango da.
- Apaizg.* Ez uste, zerbait auferatzen ba-goaz, Atzo, Gazteiz'ko «magistrala» Muñagoñi jauna an zan ta zorionak eman zizkidan. Gazteiz'era itzul dedinean Obispo jaunari esango diola ziur nago. Gizon azkara da. Ikusiko dezu gaur zer itzalditxo egingo digun.
- Migel* Aditzera ba-det bai. Gaur beinik bein jaia ondo irten deñila ta gero gerokoak. Eguraldia ere edera degu.
- Apaizg.* Jendea e'fuz dator! Arestian eldu diran autokar biak ikusiko zenitun, beko plazaruntz artu dute.
- Migel* Ez ditut ikusi. Nun ote dira alkate ta Etxenagusia? Emen ez arkitzeak afitu nau.
- Apaizg.* Norbaiten bila apika.
- Migel* Laister Udal-etxera joateko garaia. (erelojuari begiratuaz) Amañak laurden gutxigo.
- Apaizg.* Nik ere sakristira joan bearko det elizbirako gertutzea.
- Migel* Emen ez degu ezer egiten. Goazen plazara zer jende dabilen ikustera.

Apaizg. Onuntz ere norbaitzuek ba-datoz, (abots ta algarak entzun bitez).

VI. AGEÑALDIA

Lengoak, Meltxor, Kaspar ta Baldaxar.

(*Azkeneko au makutsik, espartzin zuri, zudur-zapi gofia lepoan jai antzean*).

Baldax. (Zalapartaka sartuaz) Barkatu!. Alkate jauna-ta emen zirala uzte genuen.

Migel Auñera, auñera! Aren bila gabiltza guziok.

Meltxor Egun on jaunak. Ondo al zerate?

Kaspar Ori lenengo, Jaungoikoak dizutela egun on. Endorea agertuko da.

Apaizg. Etoñi zeratela beaz? (alkar agurtzen dira eskua eman ez edo) (Baldaxar'i) Zenbat lagun?

Baldax. Beñogeñi lagun etoñi gera ogeina zaldiko autokar bitan, Bakoitzak zaldi bana. (izketan dañate),

Migel (Kaspar ta Meltxor'i) Emen biltzekoak giñan alkatearekin-ta Udal-etxera joateko ta ez dakigu zer gertatzen dan. Ez omen da ordu laurden bat alkatea ta Etxenagusia norabait atera dirala. Ez datoz ta Elizarako garaitsua da.

Meltxor Sekretarioa'k kaletik zear zijoala, ta gelditu gabe, esan digu: goitik galerazpen bat izan ote dan.

Kaspar Aren esana ez det sinisten. Gizon Ori Makiavelo zamaña degu.

Migel (urduri) Zerbait ba-dala agirian dago. (apaizgaiari) Aditzen al dezu Indalexio? Jaia eragotzi ote duten...

Apaizg. Ez diteke gizona. Eragospen ori «ad absurdum» izango litzake.

Baldax. Ez da sortu ifintzi botatzen eragotziko didan «guarda Civil'ik. Ez orixe!

Meltxor Ta Gobernadorea'ren agindua egitan onelakoa baldin ba'da, gure asabok egin oi zutena egin. Agindua ontzat artu bañan egin ez.

Migel Ez degu astirik galtzerik. Goazen Udal-etxera...

Kaspar Azkatasuna lortu arte onela ibiliko gaituzte. Goazen Eñiko Etxera!

- Baldax.* Ni ez noa Eñiko etxetik Elizara «mazero artean» ta atzetik mikeletiak ditudala; «jendeak» ijitotzat artuko nau.
- Apaizg.* Ez bildur izan. Emen ez dago amabi bat besterik ta ura jai aundietan.
- Migel* Egia jakitera joan gaitean. (abituaz)
- Kaspar* Egia Sabino'k azaldu zuan... Euzkadi!..
- Baldax.* Zoazte, zoazte, ni gosaldu gabe nago ta bitartean legea egingo det.
- Meltxor* Zer lege ote da ori?: Tripazaien legea. (besteak par egiñaz)
- Apaizg.* Oriek Udal-etxera dijoazela. Gu biok, Baldaxar, organistaren etxera joango gera, eztafia leuntzeko zerbait emango digu.
- Migel* (Atetik itzuliaz) Emen ditugu-ta!
- Meltxor* Alkate ta Etxenagusia al dira?
- Migel* Bai, bai berak dira. (datozenai galdegiñaz) Ta?

VII. AGEÑALDIA

Lengoak, Alkatea ta Etxenagusia.

(Etoñi beñiak inguru bitzate).

- Alkatea* Ezer ez jaunak!. Telefonema gaizki artua zegola ta besterik ez.
- Guziok* A!
- Etxen.* Gauza paregafia izan da. Ez dakigu telefonema gaizki artua zegon beñiaren eñuz ala ortografiaren eñuz. Edeñra egin digu telefonoko neskatx gaxo oñek.
- Baldax.* Ortografia?.. Orixe da izen itsusia. Gero, euskerazkoak dirala zatañak esango digute.
- Alkatea* (Telefonema sakeletik ateriaz) Begira, onela jafia ekañi ziguten: (irakuñirik) «Imposible acudir, fiesta suspenda aga caso». jañi beañean: «Imposible acudir fiesta suspendan agasajos. (pañra dagite) Beraz, gobernadoreak dio ez ditekela jaira etoñi ta ez alpeñik berentzat omenik antolatzeko. Ez jaia galerazteko konturik.
- Kaspar* Al ba'lu...
- Apaizg.* Ba nengon bada. (telefonema irakuñiaz) Koma batzuen ta «hatxe» baten okeña. Utsa!.

- Baldax.* «Koma» guziak jan egin bear dira ta gobernadorearentzat gerturiko bazkaria ere bai. Au mauka!
- Alkatea* Onela egingo da. Ez etortzearekin mesede aundi bat egingten digu.
- Etxen.* Ez daki ondo.
- Kaspar* Orduan, alkate jauna beñero suziriak piztutzen asi ditezke. Sekretario koskor oñek jairik ez dala eñi guzian zabaldu bai-du.
- Alkatea* Oraintxe aginduko det.
- Baldax.* Neroni joango naiz adieraztera ta nai ba'du «etxefuegoak» ere botako ditut. (abituaz)
- Meltxor* Itxoin zak gizona. Alkate jaunak zer egin ba-zekik.
- Migel* Guziok joan bear degu, danok, ordua da-ta. (alkateari) Alkate jauna, garaia ote dan...
- Alkatea* (eñelejua begiratuki) Alaxe da, amañak gañean ditugu. Goazen.
- Apaizg.* Amañak? ni elizara beñiz. (abituaz) Ori egin bear diot bikario jaunari, sakristira berandu iritxi...
- Meltxor* (Deituaz) Zoazen ezkerre esaiozu bikarioari pizka bat itxoiteko.
- Kaspar* Zera... ixopoarokin zai egongo zaik eliz atarian.
- Baldax.* Ixopoa? ori dek arma apaitzentzat ta ez... kandela. Biguñegia!
- Alkatea* Auñera! (Alkatearen ondoren ateratzen dira: Meltxor, Kaspar ta Baldaxar)
- Etxen.* (abituaz) Migel'eri) Ta zuk zer diozu?
- Migel* Lan askorekin nabilela. Bost ikertaldi egin ditut dagoaneko, ta eguardi-aufetik «Orieta» basañira joan dear det. Ordu beteko bidea.
- Etxen.* Ori ez da ezer gazte batentzat, lasai zaudeke. Ta... bestea?
- Migel* Egia esateko, meza aufetik itzegin nai nuen Garatzirekin bañan... etxea jendez bete da-ta... gerorako utzi bear beste gaxoren batengana eramaten ez ba naute.
- Etxen.* Gero astia izango dezu. Gaur... osasunezko eguna da. (dijoazelarik)

O I A L A .

IRUGAÑEN EKITALDIA

(II'g. ZATIA).

(*Etiko enparantza. Alde batera Udal-etxea. Zokondoan Eliza nagusia. Beste etxeetan oi diran denda ta eskaratzak ager bitez. Bata Taberna izango da. Oiala jasotzerakoan, urutira txistulari taldearen otsa entzungo da. «Alkate Soñua» jotzen ariko dira. Bertan txistulariak ez izan ezkerro, «Columbia» gramofono etxeak joaldi ori diskoan ba-du)*

I. AGEÑALDIA

Joxepantoni ta Jonixio.

- Joxepan.* (Jonixio tabernatik atera arazten dualarik) Goizetik onela al ago? Obe ukan Meza nagusira joan ba'intz. Zufute-ro alena ez bestena! Goizetik asita...
- Jonixio* Ba-dakin... goizean on, aratsaldean on matsaren zumoa beti duk on. Zera... bertsoan baraurik ariko aiz. Ez den gutxi uste.
- Joxepan.* Zer esan bear duten etofi diran jende aundiak.
- Jonixio* Zer bada, jende aundi-mendiak ez al du edaten edo?
- Joxepan.* Personak bezela ta ez neurik gabe. Ardotan ire idiak uretan aña edaten dek-eta. Lertuko aiz!
- Jonixio* Anima apartatuta.
- Joxepan.* Ez zekiat noiz zuzendu bear dekan.
- Jonixio* Bigartik asi bearko.
- Joxepan.* Beti arlote ez diru ta kuxidaderik gabe, ire idi zar oriekin. Nor izan ba'intzan onuzkero idi pareta saldu ta automobila erosi uan. Ire burua bestelako itxuran arkituko uke. Txofer...
- Jonixio* Txofer?.. Luzifer alatsu, naiago det itzai. Beñiz ere automobila kamiotik datoñela ikus dezadanean, erdi-erditik joango naun nere aberiekin. Añaiepola!
- Joxepan.* Bai jauna bai, obe uke automobila erosi idiak saldurik. Ta naiko diru irabazi «Uxuaneko'ak» bezela.

- Jonixio* Aiek automobilean ibil ditezela nai ba'dute. Nik ez diñat utziko nere idi pareta ta akulua. Ta zortzi plaza ari aundia karaiatzen nere bikoari emongo dionik baldin ba'da Atera dedila! Ez du paratuko ez apusturik! Au ere euskal jaia da bada.
- Joxepa* I beti ire demarekin.
- Jonixio* I beti sermolari.
- Joxepa* Onbeañez egiten diat anai.
- Jonixio* Entzungoña naun añeba.
- Joxepa* (bigunxeago) Jonixio, aratsaldean jaitako soñekoa ta ator garbia jantziko dituk noski.
- Jonixio* Bai, emakumea, besteak bezin garbi plazan agertuko naun.
- Joxepa* Bertsoan, mutila aiz i! txikitandik!. Ea politen batzuek esaten dituken.
- Jonixio* Auskalo!, ez zekiñat nere lagunak nundik joko duten.
- Joxepa* Ik, eriko alargunak zirikatu bear intuke.
- Jonixio* Arestian ez diñan esan bada akulua uzteko?
- Joxepa* Mingañarekin motel! Bertsoak ateriaz!
- Jonixio* Zer bada?
- Joxepa* Ez al dakik?. Doña Maria alarguna nere nagusiarekin ezkontzen ote dan edo...
- Jonixio* Ori ere ba-diñagu? Aditu bear dizkin bereak eta bat...
- Joxepa* Bota edeñak! Alargunak pizti gaiztoak bai-dira.
- Jodixio* Neskazañak ez ditun obeak bada.
- Joxepan.* Mutilzar lotsagabea! (bijoaz)

II. AGEÑALDIA

Garatzi ta Migel.

(Bata ertze batetik ta bestea bestetik datozelarik itsumustuan bezela alkar arkitzen dute).

Migel Zer zabilta Garatzi?

Garatzi Meza nagusitik nator ta etxe aldera. Ta zu?

Migel Ni gaxo guziak ikusteagatik ezin joan izan naiz meza nagusira. Ta okeñena orain Iturñoz baseñirako deia izan dedala.

Garatzi Tokitan dago. Gutxienez ordu beteko bidea.

Migel Ortxe nunbait. Ta joan egin bear.

Garatzi Zuentzat ez da jai egunik.

Migel Ori esan. (ixilunea) Ta, meza nagusi edera aterako zan.

Garatzi Ezin ohea. Eliza oso apaña zegon, ederki kantatu dute ta jendea gañezka...

Migel Neretzako tokia izango zan.

Garatzi Joatea zenun.

Migel Ta sermoia?

Garatzi Ez nuen uste izango euskeraz ain egoki, ain biribil ta ain ederki gauzak esan zitezkenik.

Migel Zerbaitegatik ekañi degu kanonigoa.

Garatzi Gizon azkaña dala ezagun da.

Migel «Muñagoñi» (ixilunea) Ta apaizak, zer koloretako kasulak zituzten?

Garatzi (Añituta) Oi! neroni ere ez naiz gogoratzen. A bai! berdea.

Migel Muskeña... Ez det begizkoetan sinistatzen, alare, aspaldi alkañekin ez genuen itzegiten eta... gaur...

Garatzi Ez noski, beriz ere nigandik igesi baldin ba'zabiltza...

Migel Ori ez da egia. Bestela ez giñake gauden bezela ariko...

Garatzi Itsumustuan...

Migel Baliteke (iritsu) muskeñaren begizkoa... izatea, beintzat egun alaia gaurkoa.

Garatzi (Ben) Neretzat ez gañerako guzientzat. Ba-dakizu...

Migel Ez dakit ezer. Zu bakañik ikusteak añitu nau. Onen goiz etxe aldera jaia utzita ta zure aitaren itzaldia entzun gabe. (Itun dagoala oarturik) Bañan arpegi eder ori oso goibel arkitzen dizut. Goibelaren edera.

Garatzi Eskeñik asko zure loriengatik bañan ez nago umorean.

Migel Zer gertatzen zaizu bada?

Garatzi Nere aita alargunarekin eskontzen dala.

Migel Egitan?.. zerbait ba-nenkien bañan...

Garatzi (negar-antziz) Atzo aitak esan zidan ta bigar eñi guziak jakingo du. (ixilunea).

Migel Lasatu zaite. Ez det uste onela jartzeko beña danik. Ezkontza ori zure aitaren onerako izango da. Ori naiko dezue, aitaren ona, ez al da onela?

Garatzi Bai, bañan ezin astu det nere amatxo zana.

Migel Oroitzea ongi dago, ez dezake ordea betirako bete, gizon baten bizia.

Garatzi Gizona...

Migel Ez da estuegia izan bear iñorentzat. Geiegi estutakoa lertu egiten bai-da. Onela mintzo ba-natzaizu pozkida pizkat ematearen da. Zure aitarekin asko eraman bear izan dezula ba-dakit. Beti etxetik kanpora bazkari ta aparitan osasuna galtzen ibiltzea baño, obe du ezkontzea. Doña Maria andre ona da ta alabatzat artuko zaïtu.

Garatzi Ori ez!, nere ama ez. Ezin bizi izango naiz aitaren etxean.

Migel Nun bada, bestela?

Garatzi Ez dakit, emendik alde egingo det. (ixilunea)

Migel Garai bat irixten da gurasoen kabia aski izaten ez dana ta nik... (Lufera begiraturik) nereza eskeintzen dizut maitasunez berotua...

Garatzi Bai e? Txorin bat al naiz?

Migel Ez, uso zuria zera.

Garatzi Ea igesi joan zitzazun, bada, uso auxe?

Migel Sarea neukan gertu.

Garatzi Ta, zauritua negoan arteraño itxoin dezu?. . (ifitsu) Eiztari biotz gogofekoa!

Migel Zera... Biotza samurtzeraño itxoin det.

Garatzi Egin al dituzu «bixita» guziak? Orain zure gaxoetzaz ez aztu.

Migel Orain, zu ez gañerako guzia aztu zait...

Garatzi Ez dediña neregatik iñor geiago gaizkitu.

Migel Ta zure aitaren naigabea, aztu al zaizu?

Garatzi Zaude ixilik aitatu gabe, aztu bearko.

(*Ostera, «Alkate Soñua'ren» eresia entzun bedi gero ta bertago, ta batera, su-ziriet ezlandak ta jende taldearen otsa*).

Migel Emen ditugu! Ikaragañizko jendeak dira!

Garatzi Goazen, ez det nai ikusi gaitzaten. Itzegingo degu geroxeago. (abituaz).

Migel (Garatzi'ri eskua artuaz) Gero arte orduan. Nun izango zera bazkal-onduan?

Garatzi Baratzan.

Migel Aurretik igaroko naiz. (bijoaz)

III. AGEÑALDIA

(Eri taldea ea iritxi da plazara. Gañean da; ezin bertago, txixtularien eresia, jendearen otsa ta istiñuak. Alako batean taldea ager bedi alik ta ugariena. Amabia lenengo, iru txistulariak gero, dantzariak ere bai nai izan ezkeru, ta ondoren eriko ziñegotziak. SEKRETARIOA, ALKATEA, apaizen bat ta beste zenbait jaun. Gizon-andre ta jendeketa txea neska-mutilak inguruan. Astiro bañan gelditzeka igaro bezate agertokia ertz batetik bestera, udal etxeruntz ezkutaturik).

IV. AGEÑALDIA

Alarguna, Joxepantoni ta Jonixio.

Joxepan. Neronek ere, jaia zerbait ikusi bear nuala-ta, kalera irten naiz sukaldea utzirik. Nagusia ez bai-det etxean bazkaltzen.

Alargu. Noski, ederki egin dezu. Zure nagusia, nola ez da juan agintarien artean?

Joxepan. «Levita» ta ginbail ederik ba-du etxean bañan ez du bere burua agertu nai izaten.

Jonixio Ezkontzen danerako gorde naiko ditu!

Alargu. (Pañez) Garaia du...

Joxepan. Gaizki bizi al-da bada?

Alargu. Ez, ez; gaur gañera pozik izango da oñenbeste jendekin.

Joxepan. Zer da au! ez nuen beñere erian beste oñenbeste ikusi.

Jonixio Bai nik, orain 25 urte idi apustua Mekoleta'ren aurka jokatu nuanean.

Joxepan. Ixilik ago! ez zegok aldeatzerik ere ta, nolako jendea!

Jonixio Ortan ez naiz sartzen. «Siquiera» orduko sasoia ba'nu.

Alargu. Ba-dakit afatsaldean bertsoetan egitekoa zerala. Ea zure laguna ixil arazten dezun.

Jonixio Bai, andrea. Ixildu?.. Ni ez banaute ixil arazten. «Kui-rao» gero! Beori ere bertsoetan ateratzeko esan dida-te-ta.

Alargu. Ni?

Joxepan. (lañi) Ez dezaiola kasorik egin, nere anai alprojaren gau-

zak! (izketa aldatuaz) Oso arin dabil Doña Maria, zain-tiratua sendatu zaiola ikusten det...

Alargu. Bai, askozaz obeto daukat. Ez zait batere aunditzen. (abituaz)

Joxepan. Nere eñemedioa artuko zuan e?..

Jonixio Izango du eñemedio oberik adiskidiak eman-da.

Alargu. Zer?

Joxepan. (Amoñuz) Emonio nabarmena! (Alargunari) Doña Maria ez bezaio jaramonik egin, edan egiten du-ta. Ni alkatea ba'nintz, kartzelara.

Alargu. Ez, ez, alkateari nik agintzen diot.

Jonixio (Joxepa'ri) Sartu din ziri edeña. (bijoaz)

V. AGEÑALDIA

Maistra, Etxenagusia, Meltxor, Kaspar ta Baldaxar.

Etxen. (sarturik) Egunari asiera edeña eman zaio. Bejuandizute-la! jaiak ongi antolatzen iaioak zerate.

Meltxor Eñiak erantzun ezkeru eñeza da.

Baldax. Au ez da ezer añatsaldean etoñiko dan ostearentzat. Iku-siko dezute jendearen emana!

Kaspar Azelain ta Azkue euskaltzainak etoñi dira ta Gotzai jau-na ere bai.

Meltxor Euskal-Eñiko gizonik jatoñenak bilduko dira gaur emen.

Baldax. Iribeñi'tak ta Gobernadorea ez gañerako guziak. (paña egiñaz)

Maistra (Etxenagusia'ri) Nola ez zera agintariekin batera joan? Ura da zure tokia. Diputado izana, buru-batzañekoa ta... idazle apaitua zeran aldetik.

Etxen. Eskeñik asko losentxarengatik. Nere aundi-uzteak uskeriak ez ba'lira izan. Orain naigo det zuekin, gazteekin biltzea. Ez ba'nazute bialtzen beintzat.

Meltxor Buruzagitzat artzen zaitugu.

Kaspar Ori, ori!

Baldax. Zurekin auñera joango gera. Jo ta kea!

Etxen. Gazteak astindu bear dituzute bazteñak, ta zorionez, Iri-zañ'era eta iritxi ziñaten, Irizar...zaña bai, eñ koskoña,

bizirik baño ilagoa, ezin-ikusi ta zikoizkeriz betea. Emen, liburuen pakean, nere koldarkeria ezkutaturik bizi nintzan. Alako euskal asmo eder aiek laga bai-nituen. Oso beera jetxia nengon, ezkontzeko uztean ibili naiz-ta.

Maistra Emakumezkoak, ain gutxi algera?

Etxen. Zu bezelakoak osatu egiten dute gizona. Orelakorik bere garaiean arkitu ez duanak—nere gixa—obe du jafai ezkongai...

Baldax. (Kaspar'eri) Kaspar! eutsi akiok Juanita'ri beste inork eraman ez dezan.

Kaspar (Juanita'ri begiraturik). Ez diat eutzi beafik. Alkafen artean ba-dizkiagu ikusten ez diran lokafiak.

Baldax. (Algara ta maru aundiak atereaz) Ori ere ba-degu! Au euskal-eguna ez ezik ezta-eguna ere ba-dek...

(*parak, esku-estutze ta agurak*).

Etxen. Zorionak...

Meltxor Ez diozute itzegiten uzten gure erakusleari.

(*ixilduaz*)

Etxen. Ezer gutxi geiago. Eri guzia suspertu ta poztu dezutela: alkate, apaiz, neska-mutil ta agure auxe. Zuekin noa. Irizar piztu dezute, goazen Iribefi piztutzero.

O I A L A .

—

A M A I A .

